

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА» Факультет
філології, психології та педагогіки
Кафедра загального мовознавства та іноземних мов

Рекомендовано до захисту
Протокол засідання кафедри № _____
від « ____ » _____ 2025 р.
Завідувач кафедри _____
(прізвище та ініціали)

(підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВИВЧЕННЯ БІБЛІЇ НА УРОКАХ
ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛІ

Виконавець:

Студент 4 курсу, групи 401-ГО
Димитричак Олександр Романович

Керівник роботи:

Сирота Юлія Олександрівна, к.філол.н.,
доцент

Рецензент:

Рябокінь Наталія Олександрівна, к.філол.н,
доцент

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Підпис керівника _____

Полтава –2025

РЕФЕРАТ

БР: 82 с., 3 рис., 4 табл., 5 додатків, 73 джерела.

Біблія є фундаментальним текстом, що глибоко вплинув на західну та світову літературу й культуру. Вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури є важливим для розвитку аналітичного мислення та розуміння літературних алюзій. Однак інтеграція біблійних текстів в освітній процес пов'язана з педагогічними та етичними викликами. Попри наявні дослідження, методико-дидактичні аспекти викладання Біблії в школі залишаються недостатньо розробленими.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування методичних підходів до вивчення біблійних текстів на уроках зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти.

Об'єкт дослідження – процес вивчення біблійних текстів у курсі зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти.

Методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення, герменевтичний та літературознавчо-історичний; систематизація; конструювання контенту; узагальнення результатів дослідження й формулювання висновків.

У роботі розроблено та теоретично обґрунтовано методику вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури (мета, завдання, методичні підходи і принципи, етапи, методи та засоби, контент), що враховує її унікальний літературний та культурний статус, вікові особливості учнів та сучасні педагогічні підходи. Запропоновано методичні та практичні рекомендації, а також дидактичний інструментарій (наочність, додаткові матеріали, конспекти, інтерактивні завдання) до уроків зарубіжної літератури, що можуть бути використані в освітньому процесі основної школи.

У першому розділі розглянуто ключові цілі та завдання шкільного курсу зарубіжної літератури в контексті сучасних освітніх стандартів. Проаналізовано історичні умови формування Біблії, її жанрове розмаїття та особливості як літературного і релігійного тексту.

У другому розділі визначено особливості організації освітнього процесу з зарубіжної літератури в контексті сучасних освітніх реформ Нової української школи, визначено методи та прийоми; ключові компетентності, оптимальні етапи, зміст та обсяг, форми і засоби вивчення біблійних текстів на уроках зарубіжної літератури залежно від вікових особливостей учнів.

Ключові слова: Біблія, зарубіжна література, методика вивчення, літературно-релігійна пам'ятка, жанрові особливості, світова культура, заклади освіти.

ЗМІСТ

Реферат	2
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	
ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ БІБЛІЇ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ	
ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛІ.....	
1.1. Мета та завдання викладання зарубіжної літератури як одного з основних предметів гуманітарного циклу сучасної базової школи.....	9
1.2. Історико-жанрові особливості Біблії як унікальної літературно-релігійної пам'ятки.....	16
Висновки до розділу 1	23
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ БІБЛІЇ НА УРОКАХ	
ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛІ.....	
2.1. Специфіка викладання зарубіжної літератури в сучасних закладах середньої освіти України.....	26
2.2. Методика вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури.....	34
2.3. Система вивчення Біблії в шкільному курсі зарубіжної літератури.....	40
2.4. Реалізація компетентнісного підходу при вивченні Біблії на уроках зарубіжної літератури.....	47
2.5. Методичні та практичні рекомендації для вчителів зарубіжної літератури.....	50
Висновки до розділу 2.....	56
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	58
SUMMARY.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ.....	72

ВСТУП

Актуальність дослідження. Біблія є фундаментальним текстом, найбільш видатною пам'яткою світової культури, що глибоко вплинув на вітчизняну та зарубіжну літературу. Її історії, персонажі, символи та моральні вчення пронизують значну частину літературної спадщини різних народів і саме Біблія мала значний вплив на розвиток європейського та українського мистецтва, слугуючи джерелом натхнення для видатних митців різних епох. Біблійні сюжети не лише зберігають культурну спадковість, а й виступають універсальним інструментом художнього осмислення вічних тем людського буття, формування літературознавчої компетентності учнів.

Вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури є важливим компонентом розвитку аналітичного мислення, інтерпретаційних навичок і здатності до розпізнавання літературних алюзій, символів та архетипів, що трапляються у творах від античності до сучасності. Разом із тим, інтеграція біблійного тексту в освітній процес загальноосвітньої школи викликає низку педагогічних, етичних і методичних викликів. Особливо складним є забезпечення балансу між вивченням Біблії як літературного й культурного явища та дотриманням принципів світськості, поваги та толерантності до різних релігійних і світоглядних позицій. У зв'язку з цим важливо розробити ефективні методики, які дозволили б учням осмислювати біблійні тексти як літературний феномен, уникаючи конфесійного підходу.

Проблематика вивчення біблійних текстів у шкільній освіті знайшла широке відображення в наукових публікаціях ряду дослідників. Зокрема, це статті Н. Білоус [7], М. Борецького [8], І. Володарської [9], В. Мартинюк [30], О. Ніколенко [39], А. Пастухової [47], О. Приходько [51], В. Скорини [55], Г. Шевченко [61], В. Шевчука [63], а також монографії та книги С. Абрамовича [1, 2], Є Семахи [54], В. Сулими [57] та інших. Попри значний масив наукових досліджень, присвячених вивченню Біблії, методико-дидактичний та освітній аспекти її викладання у закладах загальної середньої

освіти в умовах реалізації реформи Нової української школи залишаються недостатньо розробленими. Більшість праць обмежуються фрагментарним підходом: одні автори акцентують увагу на теологічній інтерпретації тексту, інші – на його культурно-історичній цінності, треті – на літературних особливостях, а четверті – на питаннях перекладу та рецепції. Отже, актуальність вивчення Біблії в українській школі, зокрема на уроках зарубіжної літератури, зумовлена кількома чинниками. По-перше, це необхідність формування в учнів цілісного розуміння європейського та українського культурного контексту, адже біблійні мотиви, сюжети та образи стали архетиповими для величезного пласту літературних творів – від давньоруської літератури до творчості модерністів ХХ століття. По-друге, ознайомлення з Біблією як літературною пам'яткою сприяє розширенню культурно-пізнавальних інтересів школярів, розвитку їхнього критичного мислення та здатності до аналізу складних текстів. По-четверте, відсутність наукових праць науково-методичного характеру, що системно висвітлюють особливості вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти.

Саме тому тема дослідження «Особливості методики вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури в школі» є **актуальною**, оскільки вона спрямована на пошук педагогічно доцільних та етично вивірених шляхів інтеграції сакрального тексту в світський освітній простір.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні методичних підходів до вивчення біблійних текстів на уроках зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти.

Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань** дослідження:

1. Визначити мету та завдання викладання зарубіжної літератури в сучасній базовій школі як важливого елементу гуманітарної освіти.
2. Дослідити історико-жанрові особливості Біблії як унікальної літературно-релігійної пам'ятки.

3. Охарактеризувати специфіку викладання зарубіжної літератури в сучасних українських закладах середньої освіти.
4. Розробити та обґрунтувати методiku вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури в школі.
5. Сформулювати методичні та практичні рекомендації для вчителів зарубіжної літератури щодо ефективного вивчення Біблії в школі.

Об'єкт дослідження – процес вивчення біблійних текстів у курсі зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – методичні особливості, прийоми та підходи до викладання біблійних сюжетів і образів на уроках зарубіжної літератури у шкільній програмі.

Методи дослідження: аналіз наукових праць з методики навчання зарубіжної літератури в школі; герменевтичний та літературознавчо-історичний метод для вивчення особливостей біблійних текстів, контент-аналіз шкільних програм із зарубіжної літератури; систематизація методичних принципів навчання зарубіжної літератури; відбір способів і прийомів роботи з літературним твором на уроках; конструювання контенту, що дозволило створити цілісну методологічну модель вивчення Біблії; узагальнення результатів дослідження й формулювання висновків.

Наукова новизна дослідження полягає тому, що:

- уточнено та систематизовано специфіку викладання зарубіжної літератури в сучасних закладах загальної середньої освіти з урахуванням реформи Нової української школи;
- розроблено та обґрунтовано методiku вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури (мета, завдання, методичні підходи і принципи, етапи, методи та засоби, контент), що враховує її унікальний літературний та культурний статус, вікові особливості учнів та сучасні педагогічні підходи.

Практичне значення дослідження полягає в розробці методичних та практичних рекомендацій для вчителів, а також дидактичного інструментарію

(наочності, додаткових матеріалів, конспектів) до уроків зарубіжної літератури, що може бути використана в освітньому процесі основної школи.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, резюме (українською та англійською мовами), списку використаних джерел (73 позиції, з них 7 – іноземною мовою) та 5 додатків. Загальний обсяг роботи становить 82 сторінок, з них 55 – основного тексту. У роботі вміщено 4 таблиці та 1 рисунок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ БІБЛІЇ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛІ

1.1. Мета та завдання викладання зарубіжної літератури як одного з основних предметів гуманітарного циклу сучасної базової школи

Насамперед зазначимо, що як культурний феномен література є невід'ємним складником розвитку людської цивілізації, оскільки вона виконує пізнавальні, комунікативні та культуротворчі функції. Як зазначає Ж. Клименко, у широкому розумінні цей термін охоплює всю сукупність письмових текстів у межах певної мовно-культурної традиції [21, С. 16]. Сучасна філологія розглядає літературу з різних перспектив: як систему текстів певного історичного періоду, як еволюційний процес текстових практик та як інституціалізовану сферу культурного виробництва. З антропологічної точки зору, література виступає носієм колективної пам'яті, засобом соціалізації та механізмом передачі культурних кодів [39, с. 120]. Цей багатогранний феномен відображає не лише художні досягнення, а й служить важливим джерелом для вивчення соціальних, історичних та психологічних аспектів людського буття.

Літературні твори відіграють величезну роль у формуванні суспільства і окремої особистості. Без літератури, тобто знань, які записані на матеріальні носії, ми не змогли б зберігати більшу частину знань, набутих попередніми поколіннями, примножувати їх, таким чином розвиваючи свою цивілізацію, робити нові відкриття, зберігаючи історичні факти для майбутніх поколінь. Тому, на нашу думку, без літератури неможливе існування нашої цивілізації. Але цінність її не лише як системи зберігання знань. Література як творча діяльність має не менш важливе значення з кількох причин. З одного боку, вона постає як засіб самовираження автора, з іншого – має значний вплив на

інтелектуальний та емоційний розвиток особистості читача. Літературні твори формують мовну картину світу, розвивають критичне мислення та впливають на ціннісні орієнтації особистості.

Дослідження [4; 21; 29; 65] демонструють, що художня література відіграє ключову роль у соціалізації, транслюючи культурні коди та сприяючи формуванню колективної ідентичності. На нейропсихологічному рівні регулярне читання сприяє розвитку емпатії, підвищує когнітивну гнучкість та покращує соціальну перцепцію. Таким чином, літературна творчість виступає потужним інструментом як індивідуального, так і колективного соціокультурного розвитку.

Отже, література виконує важливу роль у процесі соціалізації та розвитку особистості, сприяє формуванню читацької культури з дитячого віку. Наукові дослідження підтверджують, що регулярне читання художніх творів значно розширює когнітивні можливості та розвиває емоційний інтелект людини. Як вказує науковець Х. Нейман, механізми психологічного впливу літератури базуються на здатності читача ідентифікувати себе з персонажами, що сприяє розвитку емпатії та навичок рефлексії. Завдяки художнім творам людина отримує унікальну можливість моделювати різні життєві ситуації, аналізувати наслідки власних дій [72].

Особливе значення має література у підлітковому віці – у період, коли формується система цінностей. Через художні образи учнівська молодь вчиться розуміти складність людських стосунків, розвиває критичне мислення та здатність до саморозвитку.

Таким чином, художня література виступає не лише джерелом естетичного задоволення, а й потужним інструментом особистісного зростання та формування особистості школярів.

Важливе місце у системі літературної освіти учнівської молоді, формування компетентнісного читача належить урокам зарубіжної літератури. Утім, як наголошує, Л. Удовиченко, до XIX століття методика викладання зарубіжної літератури як самостійної наукової дисципліни не існувало, а

окремі педагогічні рекомендації щодо навчання читанню містилися переважно у шкільних підручниках. Знаковим етапом стало ХІХ століття, коли представники провідних університетів, що здійснювали викладання мовознавчих і літературознавчих дисциплін, почали систематизувати наукові підходи до викладання [59, С. 12].

Важливу роль у цьому процесі відіграли праці таких учених, як Ф. Буслаєв, В. Стоюнін, В. Водовозов та В. Острогорський, котрі вперше поставили питання про необхідність роздільного вивчення рідної та зарубіжної літератури [59, С. 12]. Офіційною віхою становлення методики як науки вважається 1844 рік – дата публікації фундаментальної праці Ф. Буслаєва «Про викладання вітчизняної мови». У ХХ столітті методичні дослідження набули нового виміру завдяки працям О. Богданової, Р. Мазуркевич, Т. Бугайка, Ф. Бугайка, К. Сторчака та інших учених, які глибоко аналізували проблеми організації освітнього процесу з літератури [59, с. 12]

У період незалежності України методика викладання літератури остаточно сформувалася як самостійна наукова дисципліна завдяки працям таких дослідників, як М. Гнатюк [33], О. Ісаєва [18], Ж. Клименко [20, 21], Ю. Ковбасенко [23], О. Куцінко [26], Л. Мацевко-Бекерська [31, 32], Л. Мірошніченко [34], О. Ніколенко [39 – 42], Л. Удовиченко [54] та ін. Сучасна методична наука продовжує розвиватися, інтегруючи традиційні підходи з інноваційними педагогічними технологіями.

Згідно з Державним стандартом базової середньої освіти [14] метою мовно-літературної освіти є формування компетентних мовців і читачів, здатних до гуманістичного осмислення художніх текстів класичної та сучасної літератури. Нова українська школа акцентує увагу на особистісно орієнтованому підході, що передбачає розвиток критичного мислення школярів через роботу з художніми творами, формування ціннісних орієнтирів та навичок аргументованого висловлювання.

За визначенням К. Дмитренко та М. Коновалової, сучасний урок зарубіжної літератури має сприяти оволодінню учнями ключовими компетенціями, зокрема навичками аналітичного читання, інтерпретації текстів та їх творчого осмислення. Особлива увага приділяється розвитку здатності школярів будувати власні судження, підкріплюючи їх літературними прикладами та життєвим досвідом [16, С. 5].

Важливим аспектом є індивідуалізація освітнього процесу, що враховує читацькі уподобання та особливості сприйняття кожного учня. У такому контексті вивчення літератури перетворюється на процес активного діалогу з текстом, що поєднує традиційні цінності гуманітарної освіти з сучасними підходами, спрямованими на підготовку особистості до життя в умовах інформаційного суспільства. Ключовим завданням залишається формування свідомого читача, здатного не лише сприймати художній текст, але й критично його аналізувати, інтерпретувати та використовувати отримані знання для власного інтелектуального та духовного зростання [58, С. 9].

Головна мета вивчення предмета «Зарубіжна література» в загальноосвітній школі полягає у прилученні учнів до кращих здобутків зарубіжної літератури та культури. Це також передбачає розвиток творчої особистості (читача), формування гуманістичного світогляду, високої моралі, естетичних смаків, а також якостей громадянина України, який усвідомлює свою належність до світової спільноти [17].

Основними завданнями вивчення зарубіжної літератури на етапі базової середньої освіти є: формування стійкої мотивації до читання художньої літератури, до вивчення зарубіжної літератури як скарбниці духовних цінностей людства. ознайомлення учнів із найкращими зразками оригінальної й перекладної літератури («золотого» фонду класики та сучасної). поглиблення уявлень про специфіку художньої літератури як мистецтва слова; формування читацької та мовленнєвої культури; розвиток умінь і навичок учнів сприймати, аналізувати й інтерпретувати літературний твір у культурному контексті, у зв'язках з іншими видами мистецтва, в аспекті

актуальних питань сучасності й становлення особистості; активізація інтересу до вивчення іноземних мов у процесі читання творів зарубіжних письменників; формування поваги до різних мов, культур, традицій, толерантного ставлення до всіх рас, народів, народностей і національностей; виховання любові до української мови і літератури як органічного складника світової культури, прагнення до збереження рідної мови, національних традицій і цінностей в умовах глобалізації світу; формування духовного світу особистості, її високої моралі, ціннісних орієнтацій; розвиток творчих здібностей, культури спілкування, критичного мислення; формування етичних уявлень та естетичних смаків; розширення культурно-пізнавальних інтересів особистості [17].

Аналіз навчальних програм з дисципліни «Зарубіжна література» [17; 35; 36] засвідчує, що водночас навчання зарубіжної літератури має особливості для учнів 6-7 та 8-9 класів.

Зокрема, обидва етапи спрямовані на це, але в 6-7 класах акцент робиться на «прилученні», зацікавленні школярів до навчального предмету через емоційне сприйняття, тоді як у 8-9 класах інтерес підтримується через розуміння історико-культурного контексту та художньої своєрідності.

Завдання морального виховання залишається важливим на обох етапах, але в 6-7 класах воно фокусується на базових моральних цінностях, тоді як у 8-9 класах розширюється до формування громадянської позиції та розуміння місця національної культури у світовому контексті.

У 6-7 класах акцент робиться на усвідомленні цінності як української, так і іноземних мов. У 8-9 класах це завдання дещо звужується до спонукання інтересу до вивчення творів в оригіналі (за наявності знань мови) та розвитку вміння порівнювати оригінал і переклад.

У 6-7 класах формуються *основні* уявлення про зміст, форму та складники твору. У 8-9 класах відбувається *поглиблення* цих знань, учні вчаться встановлювати зв'язки між компонентами та визначати їхні функції. У 6-7 класах формуються *основні вміння* аналізу та інтерпретації текстів різних

жанрів. У 8-9 класах ці вміння *поглиблюються* із застосуванням *основних теоретичних понять*. Уміння характеризувати персонажі та засоби виразності активно формуються в 6-7 класах. У 8-9 класах вони продовжують розвиватися з акцентом поглиблений аналіз мотивації персонажів та функціонування засобів виразності у контексті епохи та жанру.

У 6-7 класах в учнів формуються *основні уявлення про оригінальний та перекладений тексти*. У 8-9 класах формується *вміння зіставляти оригінали й переклади* (за умови володіння мовою). Також у 6-7 класах формуються *елементарні вміння порівняння оригіналів і перекладів* (за наявності мови), а у 8-9 класах учні навчаються *зіставляти різні літературні твори, явища, визначати їхню художню своєрідність*.

Завдання розвитку зв'язного мовлення є спільним для обох етапів, але у 8-9 класах передбачається використання більш складних мовленнєвих стратегій, таких як аргументація, елементи дискусії та оцінка прочитаного. Для учнів 8-9 класів формування знань літературних епох, напрямів, течій є *специфічним* завданням, адже на цьому етапі літературної освіти відбувається системне вивчення літератури в історико-культурному контексті.

Зауважимо, що розуміння жанрової та родової специфіки літератури також є *основною відмінністю* завдань для учнів 8-9 класів. Поряд з цим поглиблюється робота з визначення художньої своєрідності творів та виховання естетичного сприйняття літератури, що є важливим завданням у 8-9 класах.

Узагальнено роль і значення зарубіжної літератури в шкільній освіті України представлено у табл. 1.1.

**Роль і значення зарубіжної літератури в шкільній освіті України
(укладено автором)**

Мета і завдання	Зміст навчання	Ключові уміння	Практичне застосування знань
<p>1. Формування читацької компетентності (розуміння текстів, аналіз, інтерпретація).</p> <p>2. Розвиток критичного мислення та естетичного смаку.</p>	<p>1.Твори різних епох (від античності до сучасності).</p> <p>2.Різноманітні жанри (епічні, ліричні, драматичні твори).</p>	<p>1.Аналізувати тематику, ідею, образну систему твору.</p> <p>2.Використовувати літературознавчі терміни.</p>	<p>1.У навчанні (виконання творчих завдань, написання есе).</p> <p>2.У повсякденному житті (розвиток комунікації, емоційного інтелекту).</p>
<p>3.Опанування теорії літератури (жанри, стилі, напрями, художні засоби).</p> <p>4.Удосконалення комунікативних навичок (усне й писемне мовлення).</p>	<p>3.Ключові літературні напрями (класицизм, романтизм, реалізм, модернізм тощо).</p> <p>4.Порівняльний аналіз (з українською та світовою літературою).</p>	<p>3.Проводити паралелі з історичними та культурними процесами.</p> <p>4.Аргументувати власну думку (усно та в письмових роботах).</p>	<p>3.У нестандартних ситуаціях (критичне оцінювання інформації, аналіз сучасних медіа).</p>

Отже, зарубіжна література в українській школі – це не просто перелік творів, а система знань, що формує освічену, креативну й критично мислячу особистість. Її вивчення допомагає учням краще зрозуміти світ і себе в ньому. Знайомство з літературними та фольклорними творами різних часів і народів, їх обговорення, аналіз та інтерпретація надають навчання можливість естетичного та етичного самовизначення, долучають їх до світу різноманітних ідей і уявлень, вироблених людством, сприяють формуванню громадянської позиції та національно-культурної ідентичності (здатності усвідомленого віднесення себе до рідної культури), а також вмінню сприймати рідну культуру в контексті світової, знати та дотримуватися морально-етичних норм.

Особливе місце в означеному контексті належить Біблії – як фундаментальному художньому тексту європейської цивілізації, джерелу морально-етичних норм, літературному зразку, що вплинуло на світову культуру.

У наступному параграфі дослідження визначимо освітній та літературознавчий потенціал Біблії.

1.2. Історико-жанрові особливості Біблії як унікальної літературно-релігійної пам'ятки

Біблія є цінним джерелом інформації про історію стародавнього світу, зокрема Близького Сходу. Вона містить опис суспільних структур, політичних подій, культурних традицій та побуту різних народів. Вивчення біблійних текстів дозволяє краще розуміти історичний контекст розвитку цивілізації. Також Біблія містить фундаментальні моральні та етичні принципи, які вплинули на формування правових систем, філософських концепцій та загальнолюдських цінностей: Десять заповідей, Нагірна проповідь, Пісня Пісень, Старий та Новий Заповіти та інші біблійні тексти є основою для розуміння добра і зла, справедливості, милосердя та інших важливих етичних категорій [11, С. 3].

Найдавніші пам'ятки перекладної літератури пов'язані з текстами, що увійшли до канону Біблії. Термін «Біблія» грецького походження (βιβλία) первісно означав просто «книги». Проте етимологічний аналіз виявляє глибший, топонімічний зв'язок: поняття походить від назви фінікійського міста Біблос (грец. Βύβλος), яке в античний період було важливим центром виробництва писальних матеріалів. Історичні джерела свідчать, що місто Біблос (сучасний Джубейль у Лівані) було головним постачальником папірису в Середземномор'ї. Стародавні греки перенесли назву міста на сам текстовий матеріал (βύβλος). Згодом це слово набуло значення «книга» (βιβλίον), а множина – βιβλία – стала позначати збірку священних текстів. З часом саме від цього слова було створено багато похідних: бібліотека, бібліографія тощо [6; 13]. Такий лінгвістичний розвиток демонструє, як географічний топонім трансформувався у термін, що має кілька значень: 1) матеріальну основу писемності (папірус); 2) одиницю письмової культури (книга); 3) сакральний текст (Біблія). Таким чином, сучасне розуміння Біблії як збірки священних текстів має свої корені в античній торгівлі писальними матеріалами, що свідчить про тісний зв'язок між розвитком писемності, матеріальною культурою та релігійною традицією [1, С. 9].

Як слушно зауважує С. Абрамович, Біблія заслуговує на статус найбільш поширеної книги в історії людської цивілізації. Зафіксований ЮНЕСКО факт її перекладу 1848 мовами (станом на 1986 рік) свідчить про безпрецедентний культурний вплив цього тексту. Аналіз статистики видавничої діяльності виявляє динаміку зростання популярності Біблії: якщо у 1900 році було надруковано 5 мільйонів повних видань та 7 мільйонів Нових Завітів, то до 1980 року ці показники зросли до 1 мільйона повних Біблій та 57 мільйонів Нових Завітів. Важливо враховувати, що ці дані не включають окремі видання Євангелій, Псалтиря та інших канонічних книг, які публікувалися значно більшими тиражами. Такі масштаби поширення перетворюють Біблію з релігійного тексту на унікальний соціокультурний

феномен, що демонструє її значення як для вірян, так і для світської культури [1, С. 3].

Сакральні тексти, які сучасність об'єднує під назвою «Біблія», в різних культурно-релігійних традиціях мали різні найменування. Первісні єврейські позначення включали терміни «сіфер» (*послання, книга*), «сіфарім» (*книги*) та пізніше «кітубім» (*писання*). Сучасна назва «Біблія» закріпилася в християнській традиції лише у IV столітті нашої ери, будучи вперше вжитою константинопольським патріархом Іоанном Златоустом. Його сучасник, богослов Ієронім, автор латинського перекладу, характеризував цю збірку як «божественну бібліотеку» – метафора, що влучно відображає структурні особливості Біблії [5, С. 23]. Зокрема, канонічний склад Біблії варіюється між християнськими конфесіями: протестантський канон Старого Завіту включає 39 книг; католицький – 47 книг, православний – 50 книг, Новий Заповіт у всіх конфесіях містить 27 книг [58, С. 9] (див. Додаток А).

Ці тексти створювалися протягом тривалого історичного періоду представниками приблизно шістдесяти поколінь, що пояснює їх жанрове, стильове та тематичне різноманіття. Біблія об'єднує різні за походженням і характером твори – від релігійно-правових кодексів і історичних хронік до ліричної поезії та пророчих видінь, що й визначає її унікальний статус у світовій культурній традиції [8, 22].

Як свідчить аналіз наукової літератури, автори Біблії, яких було понад сорок, належали до різних соціальних верств. Так, Мойсей виріс у знатній єгипетській родині, Петро був рибалкою, Соломон – царем, Матвій – збирачем податків, Павло – рабином. Нещодавно з'явилася версія, що частину Старого Завіту написала жінка – сорокарічна лідерка, дружина придворного царя Соломона [8]. Книги Біблії створювалися на території трьох континентів: Азії, Африки та Європи та написані трьома мовами – івритом, арамейською та грецькою. Мойсей написав перші п'ять книг (так зване П'ятикнижжя) у пустелі, Єремія писав у в'язниці, Лука – під час подорожі, Іван – на засланні на острові Патмос, а інші автори – під час військових походів. Зокрема, деякі

псалми Давида були написані під час війни, а деякі книги Соломона – у мирний час. Книги Біблії створювалися протягом дванадцяти століть: з XII століття до нашої ери до II століття нашої ери [27].

Біблія як унікальна літературно-релігійна пам'ятка складається з двох основних частин, що відрізняються за мовою, жанрами та історичним контекстом створення.

Зокрема, *Старий Завіт*, написаний давньоєврейською мовою, об'єднує різножанрові тексти – від космогонічних міфів про створення світу та історії перших людей до епічних оповідань про вихід євреїв з Єгипту, формування та загибель єврейських царств. Він містить історичні хроніки, пророчі книги, ліричну поезію (зокрема Псалтир) та законодавчі кодекси. Особливістю цих текстів є поєднання фольклорних традицій з офіційною ідеологією давньоєврейської держави. *Новий Завіт*, створений грецькою мовою (койне), представляє християнську традицію та зосереджений на житті та вченні Ісуса Христа (Євангелія), діяльності апостолів і апокаліптичних пророцтвах (Апокаліпсис). Ці тексти виникли в контексті елліністичної культури та раннього християнства [1, С. 26].

Порівняльний аналіз виявляє схожість біблійних сюжетів з міфами інших давніх цивілізацій (вавилонськими, індійськими, іранськими), що свідчить про загальні антропологічні моделі світосприйняття та культурні взаємовпливи. Формування біблійного канону пройшло складний шлях від усних переказів через письмові редакції до остаточного затвердження церковними інституціями. Цей процес відображає еволюцію релігійної думки та літературних традицій Близького Сходу протягом майже двох тисячоліть [1, С. 35].

У Біблії представлено розмаїття літературних жанрів, серед яких домінують оповідь, історія, законодавчі тексти, книги мудрості, поезія, пророцтва, апокаліптика, євангелія та послання. У табл. 1.2. відображено класифікацію кожної біблійної книги за її жанровою приналежністю.

Жанри Біблії (укладено автором)

Тип жанру	Назви текстів
Історичні оповідання/ Закони	Буття, Вихід, Левіт, Второзаконня, Числа, Ісус Навін, Судді, Рут, I, II, III, IV, Царів, I та II Хронік, Ездра, Неємія, Іона
Книга Мудрості	Іов Притчі. Книа Екклезіаст
Поезія	Псалтир, Пісня Пісень, Плач Єремії
Пророцтва	Ісая, Єремія, Єзекіїль, Даниїл, Осія, Амос, Авдій, Міхей, Наум, Авакум, Софонія, Аггей, Захарія, Малахія
Апокаліптика	Одкровення Іоана
Євангелія	Матвій, Марк, Лука, Іоанн
Послання	Римлянам, Петру, Галатам, Іуді тощо

Дослідниця І. Володарська зазначає, що, попри переважну належність більшості книг до одного основного жанру, існують тексти, які демонструють комбінування кількох жанрових ознак. Важливо також підкреслити, що самі автори біблійних текстів усвідомлювали жанрову специфіку своїх праць. Під час аналізу Святого Письма можна виявити випадки, коли автори самостійно розрізняли використані ними літературні форми, наприклад, притчі, прислів'я, псалми, пісні, плачі, пророцтва та послання [68, с. 89]. Крім того, деякі біблійні автори свідомо структурували свої твори, наслідуючи літературні жанри, поширені в їхню епоху. Зокрема, «Десять заповідей» відображають структуру договорів, типових для тогочасних царів Близького Сходу того часу. «Послання Павла до римлян», що є епістолярним твором, водночас за формою близький до римської правової аргументації [9, с. 38].

Біблія, як й інші давньосхідні літературні пам'ятки, відзначається переважанням поетичної форми – дослідники встановили, що понад половина її тексту має віршовану структуру. Ця особливість проявляється в П'ятикнижжі, пророчих і повчальних книгах Старого Завіту, а також у

висловах Ісуса в Новому Завіті. Оригінальна єврейська поезія ґрунтувалася на характерних для семітських мов паралелізмах – синтаксичних, семантичних і ритмічних, що відрізняло її від античної метричної системи [1, С. 27].

Усі пророчі книги Біблії написані віршованій формі. Одним із найбільш яскравих прикладів такої поезії є «Плач Єремії», що побудований за принципом акровірша – кожен новий рядок починається з наступної літери єврейського алфавіту. Така структура слугувала не лише мнемотехнічним засобом для запам'ятовування тексту, але й надавала йому певного конструктивного контексту: у давньоєврейській традиції літери алфавіту використовувалися замість цифр, що дозволяло автору систематизувати злочини Ізраїлю та Божі покарання в чіткому алфавітному порядку. Однак останній розділ «Плачу Єремії», що містить пророчу молитву за народ, вже не є акровіршем. Крім того, ритмічна структура твору побудована на принципі паралелізму, де кожен наступний рядок скорочується, що створює ефект поступового затихання, характерний для траурної поезії [52, С. 63].

Важливо зауважити, що при перекладі оригінального тексту втрачаються такі ключові елементи, як акровірш, звукова організація, ритм та архаїчні рими. Це зумовлює суттєві семантичні та естетичні втрати, що ставить під сумнів літературну атрибуцію низки біблійних текстів. Зокрема, виникає питання, чи не є пророцтво Валаама (Книга Буття), пісня Міріам при переході через Червоне море (Книга Вихід), тексти пророка Аггея, пісні Давида в Книгах Царств також віршованими творами, а не суто прозовими записами. Окремої уваги заслуговує «Пісня над піснями», що, як засвідчує аналіз історичних книг Біблії, має всі ознаки ліричної поеми, хоча її поетична структура не завжди очевидна в перекладених версіях [57, С. 27].

Таким чином, віршована природа багатьох біблійних текстів потребує глибшого лінгвістичного аналізу з урахуванням втрат, пов'язаних з їх перекладом іншими мовами. Переклади біблійних текстів грецькою та іншими мовами значною мірою втратили поетичну основу, проте зворотні переклади на семітські мови демонструють відновлення прихованих віршових

структур. Ця особливість наближає Біблію до інших стародавніх літератур Близького Сходу – єгипетської, вавилонської та ханаанської, де віршована форма була основним засобом передачі сакральних знань і історичних переказів. Поетична організація біблійного тексту відігравала ключову роль у його запам'ятовуванні, інтерпретації та богослужбовому використанні. Вона свідчить про глибокий зв'язок Біблії із загальносхідними культурними традиціями, навіть попри унікальність її релігійного змісту та богословських концепцій.

Біблійні тексти відкривають перед читачем універсальну художнього всесвіту, наповнену різноманітними настроями, яскравими образами та глибокими філософськими концептами. Вони пропонують оригінальну космогонічну концепцію походження світу, людини та соціальних інститутів, що кардинально відрізнялася від міфологічних уявлень сусідніх народів. Особливе місце посідають героїчні саги, які художньо осмислюють історичний досвід єврейського народу – від епічних битв до трагедії вавилонського полону [72, С. 310].

Біблія формує галерею неперевершених літературних образів – від харизматичних лідерів на кшталт Мойсея до мудрих правителів Давида та Соломона, від трагічних пророків до апокаліптичних візій майбутнього людства. Її художня сила виявилася настільки потужною, що біблійні мотиви, сюжети та образи стали архетиповими для всієї європейської, зокрема української літератури. Вплив біблійної традиції чітко простежується від давньоруської літератури через барокову поезію до творчості модерністів ХХ століття, що свідчить про її надзвичайну культурну та художню цінність, здатність задовольняти вічні духовні запити людства [60, С. 20].

Аналіз наукової літератури [6; 61; 67; 68; 69] дозволяє стверджувати, що у відображенні людського досвіду засобами словесного мистецтва в Біблії – від перших розділів Книги Буття до Книги Одкровення – простежуються такі характерні риси: 1) домінантна роль уяви у процесі формування художнього образу (зважаючи на те, що враження від художнього твору не просто

відтворюються, а описуються, експресуються та синтезуються); 2) цілісність, послідовність та відкритість; 3) залучення читача не лише на інтелектуальному, але й на емоційному рівні. Означена художня особливість робить біблійні тексти не лише релігійними документами, а й видатними літературними пам'ятками давнини.

Зауважимо, що така виняткова культурна та літературна значущість Біблії, яка пронизує всю європейську та, зокрема, українську літературну традицію, актуалізує проблему уточнення методичних особливостей вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури в школі. Сучасна освітня система України потребує ґрунтовної модернізації змісту та методів навчання для забезпечення відповідності навчальних програм вимогам сучасного суспільства, що дозволить формувати ключові компетентності, необхідні для успішної соціалізації та розвиток творчого потенціалу учнів.

Висновки до розділу 1

У контексті модернізації вітчизняної системи освіти та формування всебічно розвиненої особистості випускника Нової української школи, зарубіжна література є одним із ключових навчальних предметів у сучасних закладах загальної середньої освіти. Актуальним завданням постає необхідність переосмислення та оновлення підходів до літературної освіти з метою подолання протиріч між традиційними методиками викладання та вимогами сьогодення. Традиційно, літературна освіта в Україні розглядалася як фундамент загальної освіченості, сприяючи розвитку любові до читання, формуванню начитаності, вмінню чітко й аргументовано висловлювати думки, а також грамотно й літературно писати. Ці якості й сьогодні є необхідними складниками освіченої людини. Однак, сучасні виклики та зміни в суспільстві зумовлюють потребу в адаптації методики викладання зарубіжної літератури до нових реалій та потреб учнів, зокрема, залучення їх до світової культури, осмислення та інтерпретації художніх творів як виду мистецтва. За таких умов вивчення Біблії у контексті шкільного курсу зарубіжної літератури набуває

особливої актуальності з огляду на її фундаментальну роль у формуванні західної та світової літературної традиції та культури загалом.

Біблія є фундаментальним текстом, що глибоко вплинув на західну та світову літературу й культуру. Біблійні наративи, образи, символіка та етичні засади є невичерпним джерелом для розуміння глибинних змістів значної частини літературної спадщини різних народів. Вивчення Біблії в контексті зарубіжної літератури є важливим для розуміння літературних алюзій, тем та архетипів персонажів, які зустрічаються в багатьох творах. По-перше, Біблія є невичерпним джерелом архетипів, мотивів, сюжетів та образів, що стали фундаментальними для розуміння багатьох творів зарубіжної літератури. Від давньоруських літописів до поезії бароко та модерністських течій ХХ століття, біблійні впливи є очевидними та глибокими. Без належного розуміння першоджерела, учні можуть втрачати важливі контекстуальні зв'язки, глибину символізму та інтертекстуальні алюзії в досліджуваних творах. Вивчення біблійних образів (таких як Мойсей, Давид, Соломон, образи пророків та апокаліптичні візії) допомагає розкрити їхню архетипову сутність та простежити їхню трансформацію в літературі різних епох і народів. По-друге, Біблія демонструє потужну художню силу та особливості відображення людського досвіду засобами словесного мистецтва. Її тексти характеризуються домінантною роллю уяви у формуванні художніх образів, цілісністю наративу, послідовністю розгортання подій та емоційною залученістю читача. Ці літературні прийоми та художні особливості роблять Біблію не лише релігійним текстом, а й видатним зразком давньої літератури. Розуміння цих особливостей сприяє розвитку в учнів навичок аналізу художнього тексту, виявлення образності, символізму, що є ключовими компетенціями на уроках зарубіжної літератури. По-третє, інтеграція вивчення Біблії в курс зарубіжної літератури сприяє формуванню цілісного світогляду учнів, їхньому духовному та культурному розвитку. Ознайомлення з біблійними сюжетами та моральними настановами допомагає усвідомити

вічні духовні запити людства, осмислити фундаментальні питання буття, добра і зла, віри та відчаю, що є важливим для становлення особистості.

Разом з тим вивчення Біблії в школі потребує особливих методичних підходів та врахування вікових особливостей учнів, а також світського характеру освіти. Уточнення таких підходів передбачає розробку ефективних способів аналізу біблійних текстів як літературних пам'яток, виявлення їхнього художнього значення та впливу на подальший розвиток світової літератури.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ БІБЛІЇ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛІ

2.1. Специфіка викладання зарубіжної літератури в сучасних закладах середньої освіти України

Викладання навчального предмету «Зарубіжна література» в закладах загальної середньої освіти регламентується вимогами Державного стандарту базової середньої освіти [14] та змістом навчальних програм [17; 35–38], затверджених Міністерством освіти і науки України. Саме програмований матеріал визначає мету та завдання вивчення предмета, спрямовані на розвиток особистості учнів, формування їхньої національної ідентичності та загальної культури через знайомство зі світовою літературою.

Програми також визначають *ключові* та *предметні* компетентності, що мають бути сформовані в учнів, а також структуру курсу, що включає вивчення творів, літературознавчі поняття та міжпредметні зв'язки. Особлива увага приділяється реалізації наскрізних ліній, таких як екологічна безпека, громадянська відповідальність, здоров'я і безпека, та підприємливість. Тексти для вивчення підібрані відповідно до вікових особливостей учнів, та представлені в різних жанрах та епохах – від античності до сучасності.

У 2024/2025 навчальному році організація освітнього процесу з зарубіжної літератури для учнів основної школи (5-9 класи) реалізується відповідно до чинних модельних навчальних програм, затверджених згідно з нормативно-правовою базою Міністерства освіти і науки України (див. Рис. 2.1) :

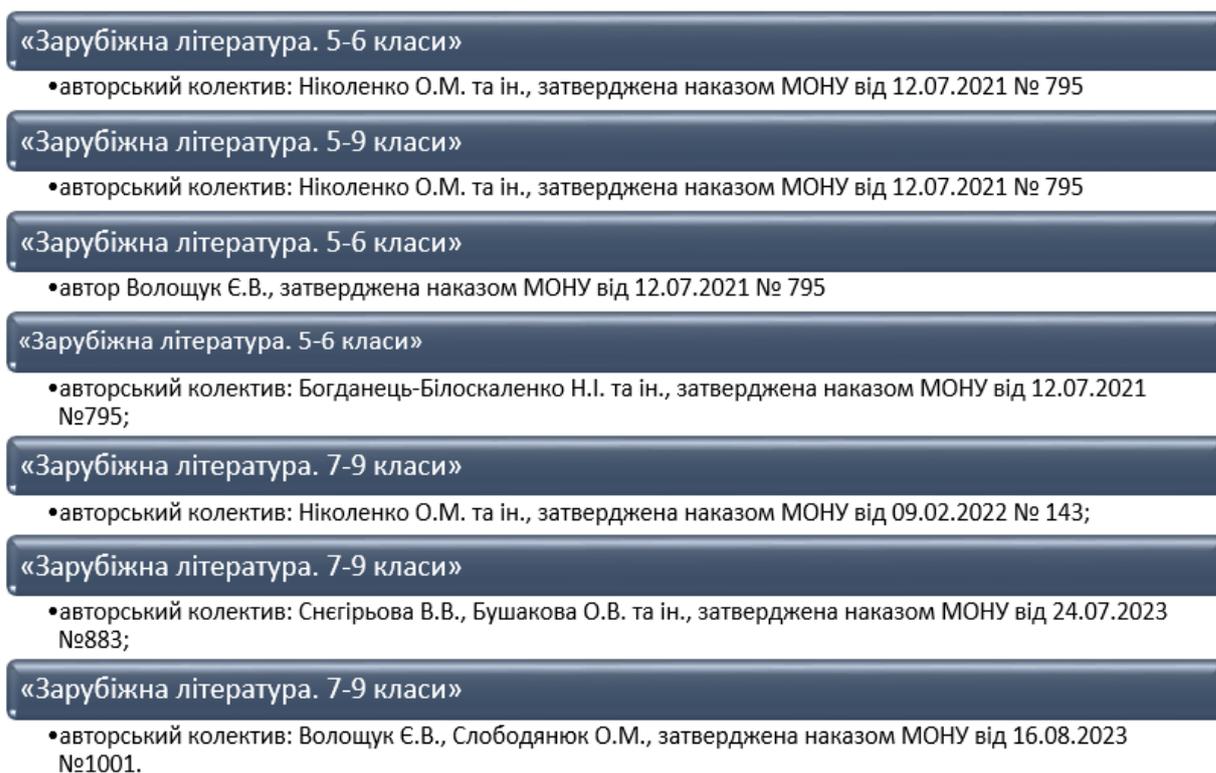

Рис. 2.1 Модельні навчальні програми навчального предмету «Зарубіжна література», за якими здійснюється викладання в ЗЗСО (укладено автором)

Дослідження особливостей викладання зарубіжної літератури в сучасних закладах середньої освіти України ґрунтується на аналізі офіційних навчальних програм, затверджених Міністерством освіти і науки України (Наказами МОН України) [37; 38], а також наукових праць провідних вітчизняних методистів. Зокрема, були проаналізовані концептуальні підходи, представлені в працях О. Ніколенко [39–42] щодо інтеграції світової літературної спадщини у національний освітній простір, методичні системи формування літературознавчої компетентності, розроблені О. Ісаєвою [18] та Ж. Клименко [20; 21].

Значну увагу приділено інноваційним моделям навчання, запропонованим Л. Мацевко-Бекерською у монографії «Сучасні методики викладання зарубіжної літератури» [32], а також культурологічним підходам Ф. Штейнбук які розкриваються у посібнику «Методика викладання

зарубіжної літератури в школі» [64]. Компаративістські методики, представлені В. Сулимою у посібнику «Біблія і українська література» [57], та когнітивно-діяльнісні моделі В. Шуляра [63] стали важливою складовою методологічної бази дослідження.

Загальнодидактичні підходи, висвітлені в Концепції літературної освіти в загальноосвітній школі [25], технології розвитку критичного мислення, толерантної комунікації, запропоновані О. Горловою [12], а також інтерактивні підходи Р. Кольбух, Р. Пріми [24] та міждисциплінарні методики Т. Ялтанець [66] дозволили виявити ключові тенденції сучасної методики викладання зарубіжної літератури. Серед них – акцент на формуванні міжкультурної компетентності, інтеграція цифрових технологій, розвиток критичного літературознавчого мислення, застосування компаративістського підходу та впровадження проєктних методів навчання.

Аналіз напрацювань учених дозволив виокремити основні підходи та принципи викладання зарубіжної літератури в 5–9 класах: компетентнісний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, інтегрований, комунікативний. Розглянемо їх.

Компетентнісний підхід – цілісний підхід до вивчення художніх творів, що відповідає специфіці художньої літератури як виду мистецтва. Ключові компетентності, що формуються на уроках зарубіжної літератури, включають уміння спілкуватися державною мовою усно й письмово, інтерпретувати прочитане, брати участь у дискусіях; розширення міжкультурної комунікації та розуміння текстів іноземною мовою (за наявності); уміння аналізувати інформацію, виокремлювати головне, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в тексті; навички пошуку, опрацювання та критичного оцінювання інформації з різних джерел, використання цифрових технологій для навчання; здатність до самостійного навчання, визначення навчальних цілей, пошуку необхідних знань; формування ціннісних орієнтирів, толерантності, поваги до культурного різноманіття, активної громадянської позиції; уміння генерувати нові ідеї, приймати рішення, працювати в команді; ознайомлення з

культурною спадщиною різних народів, розуміння ролі літератури в розвитку культури; усвідомлення важливості збереження довкілля, формування здорового способу життя через призму літературних творів. Предметні компетентності учнів із зарубіжної літератури охоплюють уміння самостійно читати й розуміти літературні твори різних жанрів і стилів, аналізувати їх зміст, проблематику, художні особливості; знання основних літературознавчих понять, уміння застосовувати їх під час аналізу творів; уміння висловлювати власне ставлення до прочитаного, аргументувати свою думку, брати участь у дискусіях, створювати власні висловлювання різних жанрів; формування власної системи цінностей на основі прочитаних творів, усвідомлення морально-етичних норм, здатності до самопізнання та самовизначення; розвиток уяви, фантазії, здатності до творчого самовираження через різні види діяльності (написання есе, віршів, створення ілюстрацій, інсценізацій тощо).

Погоджуємося з думкою видатних науковців О. Помету та О. Пироженко про те, що реалізація компетентнісного підходу передбачає використання інтерактивних методів навчання, застосування проблемно-пошукових завдань, організацію роботи в групах та парах, застосування міжпредметних зв'язків та оцінювання навчальних досягнень учнів не лише за рівнем знань, а й за сформованістю компетентностей [49]. Упровадження компетентнісного підходу у вивченні зарубіжної літератури в основній школі сприяє розвитку всебічно розвиненої особистості, здатної до самостійного пізнання, критичного мислення та успішної діяльності в сучасному світі.

Діяльнісний підхід є ключовим для всієї базової і повної загальної середньої освіти [28]. Діяльнісний підхід у вивченні зарубіжної літератури в школі є методологією, що ставить в центр освітнього процесу активну навчально-пізнавальну діяльність учнів. Замість пасивного сприйняття готової інформації, учні залучаються до самостійного здобуття знань, розвитку вмінь і навичок через практичну взаємодію з навчальним матеріалом. Як зазначає О. Ісаєва, суть діяльнісного підходу полягає в організації навчання як процесу розв'язання навчальних завдань, проблемних ситуацій, досліджень, творчих

проектів. Учні активно досліджують літературні твори, аналізують їх, висловлюють власні думки та інтерпретації, вступають у дискусії, співпрацюють з однокласниками, створюють власні продукти навчальної діяльності [18]. Основні принципи діяльнісного підходу в контексті вивчення зарубіжної літератури включають активність і самостійність учнів, де вони є не пасивними слухачами, а активними учасниками навчального процесу, самостійно здобувають знання, досліджують, аналізують; проблемність навчання, коли навчальний матеріал подається через проблемні ситуації, розв'язання яких потребує від учнів застосування знань, умінь і навичок; зв'язок теорії з практикою, де знання, отримані під час вивчення літературних творів, застосовуються учнями в практичній діяльності; рефлексію, коли учні усвідомлюють власну навчальну діяльність, аналізують свої досягнення та труднощі, визначають шляхи подальшого вдосконалення; співпрацю, де організація групової та парної роботи сприяє розвитку комунікативних навичок; та орієнтацію на результат, коли навчальний процес спрямований на досягнення конкретних навчальних цілей.

Погоджуємося з думкою О. Орлової про те, що реалізація діяльнісного підходу на уроках зарубіжної літератури може здійснюватися через використання проблемних запитань та завдань, дослідницьких проектів, рольових ігор та інсценізацій, дискусій та дебатів, творчих завдань, а також аналіз літературних текстів з різних точок зору [45, С. 67]. Застосування діяльнісного підходу у вивченні зарубіжної літератури сприяє підвищенню пізнавальної активності учнів, розвитку їхнього критичного мислення, творчих здібностей, комунікативних навичок та формуванню ключових і предметних компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в сучасному світі

Особистісно-орієнтований підхід у вивченні зарубіжної літератури в основній школі передбачає спрямування освітнього процесу на всебічний розвиток особистості кожного учня як унікальної та неповторної індивідуальності. В його основі лежить визнання цінності кожної дитини, її

індивідуальних особливостей, потреб, інтересів, здібностей та життєвого досвіду. На думку І. Слоневської, суть особистісно-орієнтованого підходу полягає у створенні сприятливих умов для саморозвитку, самовираження та самореалізації кожного учня в процесі вивчення літературних творів. Учитель виступає не лише як транслятор знань, а й як партнер, консультант і фасилітатор, який допомагає учням усвідомити власні навчальні цілі, обрати індивідуальний темп і траєкторію навчання, розвинути критичне мислення та творчі здібності [56, с. 181]. Основні принципи особистісно-орієнтованого підходу у вивченні зарубіжної літератури включають пріоритет особистості учня, індивідуалізацію навчання, суб'єктність учня, створення ситуації успіху, розвиток самостійності та відповідальності, опору на життєвий досвід учнів та діалогічність навчання.

Реалізація особистісно-орієнтованого підходу на уроках зарубіжної літератури може здійснюватися через використання диференційованих завдань, індивідуальних навчальних планів та проєктів, різних видів навчальної діяльності, рефлексії та самооцінювання, створення проблемних ситуацій, що мають особистісне значення для учнів, та заохочення до висловлення власної думки та інтерпретації. Впровадження особистісно-орієнтованого підходу у вивченні зарубіжної літератури сприяє розвитку самостійної, творчої, відповідальної особистості, здатної до самопізнання, самовизначення та успішної самореалізації в різних сферах життя.

Освітня цілісність у контексті вивчення зарубіжної літератури передбачає системне дослідження літературних творів у взаємозв'язку з широким спектром релевантних фактів, процесів та подій [53]. Відповідно до наукової літератури, забезпечення цілісності вимагає *інтегрованого підходу*, за якого аналіз конкретного художнього тексту супроводжується його глибоким зануренням в історичний, культурний, мистецтвознавчий, етнографічний та соціально-побутовий контексти доби, країни та суспільного середовища його створення. Водночас, важливим аспектом є встановлення міждисциплінарних зв'язків із іншими навчальними дисциплінами, що

вивчаються синхронно. Зокрема, інтеграція програми викладання зарубіжної літератури з вивченням літератури корінних народів сприяє поглибленому розумінню глобального літературного процесу, формуванню фундаментальних літературознавчих понять, розвитку естетичного смаку та читацьких потреб здобувачів освіти.

Суть інтегрованого підходу полягає в розгляді літературних текстів у широкому контексті історії, культури, мистецтва, географії, суспільствознавства, а іноді й природничих наук. Такий підхід дозволяє учням побачити багатогранність світу, зрозуміти взаємозв'язок різних аспектів людської діяльності та їх відображення в літературі. Основні принципи інтегрованого підходу у вивченні зарубіжної літератури передбачають встановлення міжпредметних зв'язків, цілісність сприйняття, активізацію пізнавальної діяльності, розвиток критичного мислення та формування ключових компетентностей.

Як зазначає К. Северук, реалізація інтегрованого підходу на уроках зарубіжної літератури може здійснюватися через використання міжпредметних проєктів, проведення бінарних уроків, застосування інтегрованих завдань, використання наочності та мультимедійних засобів, організацію екскурсій та віртуальних подорожей, а також аналіз літературних творів у контексті інших видів мистецтва [53]. Інтегрований підхід у вивченні зарубіжної літератури в основній школі сприяє формуванню в учнів широкого світогляду, системного мислення, здатності застосовувати знання в різних контекстах, підвищує їхню мотивацію до навчання та забезпечує більш глибоке й емоційне сприйняття літературних творів як частини світової культури.

Комунікативний підхід у вивченні зарубіжної літератури в основній школі є педагогічною концепцією, що ставить у центр навчального процесу розвиток комунікативної компетентності учнів через активне використання мови в різноманітних ситуаціях спілкування, пов'язаних з літературними творами. Основна мета полягає не лише в засвоєнні знань про літературу, а й

у формуванні вміння ефективно взаємодіяти, висловлювати власні думки, розуміти інших та обмінюватися інформацією щодо прочитаного [56]. На нашу думку, суть комунікативного підходу полягає в створенні на уроках атмосфери співробітництва та активної взаємодії, де учні мають можливість обговорювати літературні твори, висловлювати свої інтерпретації, ставити запитання, аргументувати власну позицію, брати участь у дискусіях та рольових іграх. Літературний твір розглядається як стимул для спілкування, а процес його вивчення організовується таким чином, щоб максимально наблизити навчальну діяльність до реальних комунікативних ситуацій. Основні принципи комунікативного підходу у вивченні зарубіжної літератури включають комунікативну спрямованість, ситуативність навчання, автентичність матеріалів, функціональність мови, взаємодію та співпрацю, особистісну значущість та інтеграцію видів мовленнєвої діяльності.

Реалізація комунікативного підходу на уроках зарубіжної літератури може здійснюватися через дискусії та дебати, рольові ігри та інсценізації, презентації та повідомлення, інтерв'ю та опитування, створення діалогів та полілогів, написання есе, відгуків, листів, а також використання інтерактивних методів. Комунікативний підхід у вивченні зарубіжної літератури в основній школі сприяє не лише глибшому розумінню літературних творів, а й розвитку важливих комунікативних навичок, необхідних для успішної соціалізації учнів у сучасному світі. Він робить процес навчання більш живим, цікавим та особистісно значущим.

Л. Мірошніченко зазначає, що викладання зарубіжної літератури в основній школі здійснюється на підставі таких дидактичних, літературознавчих та методичних принципів:

- *традиційні принципи*: науковості, історизму, зв'язку навчання з життям, доступності, спрямованості на розвиток учня, особистісного характеру читацької діяльності, взаємодії мистецтва й дійсності в естетичній свідомості учнів, комунікативності, репрезентативності та інші.

– *інноваційні принципи*: ціннісний підхід, іманентність, вивчення літератури в контексті розвитку культури й мистецтва, використання знання різних мов і перекладів, компаративність (порівняльний аналіз), діалогізм (наприклад, діалог учителя й учнів, діалог культур) [34, с. 127].

Також структура програми вивчення зарубіжної літератури для різних вікових груп побудована на певних структурних принципах:

– у 5–7 класах використовується проблемно-тематичний і жанровий принципи;

– у 8–9 класах – історико-літературний і жанрово-родовий принципи. Учні в 8–9 класів отримують загальні уявлення про перебіг літературного процесу та знайомляться з основними етапами літературного процесу, специфічними особливостями різних родів і жанрів у хронологічній послідовності [39, с. 124].

Таким чином, основу викладання зарубіжної літератури становить комплекс підходів та принципів, спрямованих на формування всебічно розвиненої особистості читача, громадянина України, який інтегрований у світову спільноту.

2.2. Система вивчення Біблії в шкільному курсі зарубіжної літератури

Інтеграція Біблії до курсу зарубіжної літератури в українській школі регламентується модельними навчальними програмами, затвердженими Міністерством освіти і науки України. Ключовою серед них є модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5–9 класи» під авторством колективу науковців на чолі з О. Ніколенко [35]. Аналіз цієї програми та підручників зарубіжної літератури [10; 13; 19; 23; 40; 42; 46; 65] дозволяє визначити місце та обсяг вивчення біблійних текстів.

Вивчення Біблії не є рівномірно розподіленим протягом усього періоду навчання в 5–9 класах. Спостерігається чітка логіка введення цього складного матеріалу. Зокрема, у програмі для 5 класу за підручником О. Ніколенко пряме вивчення Біблії або окремих біблійних сюжетів не передбачено. Однак, у розділі «Скарбниця народних казок» згадуються загальнолюдські ідеали, які можуть інтегровано сягати своїм корінням і біблійних мотивів. Народні казки як відображення колективної мудрості та моральних уявлень народу, часто втілюють такі універсальні цінності, як добро, справедливість, милосердя, чесність, вірність, боротьба зі злом, повага до старших, допомога ближньому тощо. Ці ідеали, хоч і виражені в казковій формі через алегорії, символи та фантастичні образи, нерідко перегукуються з фундаментальними етичними принципами, що лежать в основі багатьох світових релігій, зокрема й християнства, викладеними в Біблії. Наприклад, ідея перемоги добра над злом, яка є центральною в багатьох казках, також є важливим мотивом у біблійних наративах. Образи мудрих порадників, помічників, випробувань та винагород за праведні вчинки можуть мати віддалені паралелі з біблійними історіями про пророків, ангелів-охоронців, спокуси та Божу милість. Моральні настанови щодо чесності, працьовитості, співчуття, які часто зустрічаються в казках як запорука щастя, також співзвучні з біблійними закликами до добродісного життя.

У 6–7 класах учні знайомляться з біблійними мотивами та алюзіями при вивченні окремих літературних творів. Наприклад, у програмі для 6–9 класів (оновленій у 2022 році) згадуються біблійні мотиви у новелі О. Генрі «Дари волхвів» (6 клас) та у повісті Шолом-Алейхема «Пісня над піснями» (7 клас). Це підготовчий етап, який знайомить учнів з тим, як біблійні теми відлунюють у світовій літературі.

Зокрема, новела О. Генрі «Дари волхвів» не є прямим переказом біблійної історії, але містить важливі паралелі та відсилання до біблійних мотивів, зокрема до історії про поклоніння волхвів новонародженому Ісусу. Ці мотиви надають новелі глибини, символізму та підкреслюють її основну ідею

про справжню цінність любові та самопожертви. Назва новели прямо відсилає до біблійної історії про трьох мудреців (волхвів), які принесли новонародженому Ісусу цінні дари: золото, ладан і смирну. У новелі Джим і Делла також роблять один одному найцінніші дари, хоча й іншого характеру. Біблійні волхви принесли дари, які вважалися символами царської влади, божественності та майбутніх страждань Христа. У новелі дари Джима та Делли також є найціннішим, що вони мають: для Делли це її розкішне волосся, а для Джима – його дорогий годинник. О Генрі натякає, що справжня мудрість полягає не в матеріальних цінностях, а в глибині почуттів та здатності до самопожертви заради іншої людини та використовує біблійний контекст для підсилення емоційного впливу своєї історії. Таким чином, біблійні мотиви в новелі О. Генрі «Дари волхвів» не є буквальним переосмисленням священної історії, а слугують метафоричним підґрунтям для розкриття теми справжньої любові, самопожертви та мудрості, що полягає у здатності віддавати заради іншого [15].

Аналогічно повість Шолом-Алейхема «Пісня над піснями» не є прямим переказом біблійної «Пісні пісень», проте вона глибоко пронизана її духом та містить численні алюзії, образи та мотиви, що сягають цього старозавітного тексту. Шолом-Алейхем використовує біблійну поезію як своєрідний ліричний камертон для розповіді про перше чисте кохання між Шимеком та Бузею, надає їхнім почуттям піднесеності, духовності та позачасової цінності. У повісті простежується мотив ідеалізованого, майже божественного кохання. Почуття Шимека до Бузі спочатку постають як щось чисте, піднесене, майже неземне, подібно до тієї ідеальної любові, що оспівана в біблійній «Пісні над піснями». Бузя для Шимека є втіленням краси, чистоти та духовної близькості. Важливим є й мотив часу та його плину. Біблійна «Пісня над піснями» відображає вічність та незмінність справжнього кохання. Таким чином, повість Шолом-Алейхема «Пісня над піснями» не є прямою ілюстрацією біблійного тексту, але використовує його як багатий джерело образів, мотивів та емоційного забарвлення [48]. Біблійна «Пісня над піснями» стає своєрідним

поетичним підтекстом, що надає історії Шимека та Бузі універсального звучання та підкреслює вічну цінність щирого людського кохання, його красу та духовність.

Основне, цілеспрямоване ознайомлення школярів з Біблією як культурно-історичною та літературною пам'яткою відбувається у 8 класі. Це передбачено в рамках розділу «Священні книги людства як пам'ятки культури і джерело літератури». На вивчення всього цього розділу, який також містить Веди, Коран та Авесту, програма (в редакції до НУШ, але принципи збережені) відводить орієнтовно 7 годин. Це означає, що безпосередньо на Біблію припадає лише частина цього часу – 2-3 академічні години.

Програма рекомендує зосередитися на таких аспектах та текстах:

1. Загальні відомості

Біблія як пам'ятка культури та джерело літератури, її загальнокультурне значення. Структура Біблії: Старий Заповіт та Новий Заповіт, їхні складники. Зв'язок Біблії з історією та міфологією.

2. Морально-філософський зміст біблійних сюжетів та образів

Старий Заповіт: Створення світу (Книга Буття), історія Каїна та Авеля (Книга Буття), Десять заповідей (Вихід).

Новий Заповіт: Євангеліє (2-3 розділи за вибором вчителя), притчі Ісуса Христа: зокрема, притча про сіяча, притча про блудного сина, притча про милосердного самарянина. Персонажі: Адам, Єва, Каїн, Авель, Авраам, Мойсей, Давид, Соломон, Ісус Христос.

Така концентрація вивчення Біблії саме у 8 класі видається нам стратегічно виваженою. Учні 5-7 класів знайомляться з міфами, казками, пригодницькою літературою, баладами, що готує їх до сприйняття більш складних, символічних текстів. У 8 класі розпочинається системний розгляд літературних епох, таких як Античність, Середньовіччя, Відродження. Розміщення теми «Священні книги людства як пам'ятки культури і джерело літератури» на початку навчального року у 8 класі логічно передуює вивченню Античності, оскільки Біблія є одним із джерел культури європейської

цивілізації. До того ж, учні 8 класу (13-14 років) вже володіють вищим рівнем абстрактного мислення, необхідним для аналізу філософських та моральних проблем, порушених у Біблії. Це дозволяє закласти фундамент для розуміння подальших літературних епох і творів, де біблійні алюзії є надзвичайно поширеними.

Водночас, обмежена кількість годин, відведених на вивчення Біблії, ставить перед учителем складне завдання ретельного відбору матеріалу та фокусування на ключових аспектах. За 2-3 години неможливо глибоко опрацювати навіть рекомендовані уривки. Це змушує вчителя обирати між оглядовим знайомством та більш детальним аналізом одного-двох ключових сюжетів чи текстів, що може призвести до поверхового розуміння, якщо не застосовувати ефективні методики.

Для учнів 9 класу в модельній навчальній програмі О. Ніколенко та ін. (редакція 2023 року) окремого розділу для вивчення Біблії не передбачено. Утім, учні можуть повертатися до біблійних образів, мотивів та сюжетів під час аналізу творів пізніших епох, де ці елементи використовуються авторами. Наприклад, учні можуть звертатися до біблійних образів та мотивів при твору Й. В. Гете «Фауст», адже в трагедії простежуються численні паралелі з біблійною історією про гріхопадіння, спокусу, боротьбу добра і зла, тему покаєння та спасіння душі, а образ Мефістофеля є своєрідною інтерпретацією біблійного диявола. Література періодів європейського Відродження та бароко часто зверталася до античних та біблійних сюжетів, образів та мотивів, переосмислюючи їх у дусі свого часу. Таким чином, шкільна програма із зарубіжної літератури передбачає, що знайомство з Біблією відбувається не як з окремим літературною пам'яткою, а як з важливим культурним джерелом, що вплинуло на подальший розвиток світової літератури. Учні поступово усвідомлюють значущість біблійних образів, мотивів та сюжетів, зустрічаючись з ними у творах різних епох та національних літератур (див. Табл. 2.1). Такий підхід сприяє глибшому розумінню міжетекстових зв'язків та мультикультурності художньої літератури.

Табл. 2.1.

Огляд вивчення Біблії в курсі зарубіжної літератури (5-9 класи)

Клас	Розділ програми/Тема	Рекомендовані тексти/сюжети/аспекти	Орієнтовна кількість годин (на Біблію в рамках розділу)	Ключові очікувані результати (компетентності)
5	Не передбачено прямого вивчення. Опосередковане обговорення загальнолюдських цінностей.	-	-	Розуміння універсальних моральних ідеалів.
6-7	Окремі твори, де наявні біблійні мотиви (О. Генрі «Дари волхвів», Шолом-Алейхем «Пісня над піснями»).	Біблійні мотиви та алюзії в контексті конкретних творів.	У межах годин на вивчення відповідних творів.	Розпізнавання біблійних мотивів та їх ролі в літературних творах.
8	Розділ «Священні книги людства як пам'ятки культури і джерело літератури».	Старий Заповіт: Створення світу, Каїн і Авель, 10 заповідей. Новий Заповіт: уривки з Євангелій, притчі. Структура Біблії, її культурне значення.	2-3 (в межах 7 годин на весь розділ).	Розуміння Біблії як культурної та літературної пам'ятки; аналіз ключових сюжетів, образів, морально-філософських ідей; усвідомлення впливу Біблії на світову культуру; поглиблення понять про міф,

				міфологічний образ.
--	--	--	--	---------------------

Продовження Табл. 2.1

9	Не передбачено прямого вивчення як окремої теми. Можливе звернення при аналізі творів, що містять біблійні алюзії.	-	-	Поглиблене розуміння використання біблійних алюзій у літературі пізніших епох
---	--	---	---	---

Надана таблиця містить структурований огляд нормативних вимог та рекомендацій та може слугувати практичним інструментом для планування освітнього процесу вчителем зарубіжної літератури.

Таким чином, обмежений час на вивчення Біблії у 8 класі вимагає від учителя зосередження на ключових аспектах її культурного та літературного значення, ретельного відбору матеріалу та застосування ефективних методик для глибокого, а не поверхового ознайомлення учнів з її змістом.

2.3. Методика вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури

Вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури в українській загальноосвітній школі вимагає специфічних методичних підходів, які б дозволили розкрити її культурне та художнє значення, уникнувши при цьому релігійної катехизації.

На нашу думку, основним підходом до вивчення Біблії має бути *культурологічний*, що розглядає її як визначну пам'ятку світової культури, унікальну релігійну й художню книгу та невичерпне джерело вічних сюжетів у мистецтві. Це передбачає аналіз Біблії в широкому історичному та культурному контексті, зокрема її зв'язків з історією, міфологією та літературними традиціями Стародавнього Близького Сходу. Важливо показати учням, як біблійні тексти відображають світогляд, вірування та суспільний устрій людей тієї епохи.

Історико-літературний підхід доповнює культурологічний, зосереджуючись на Біблії як на літературному явищі. Це включає дослідження процесу її створення, що тривав протягом багатьох століть і за участі представників приблизно шістдесяти поколінь, що пояснює її жанрове, стильове та тематичне різноманіття [70]. Також важливим є аналіз впливу Біблії на подальший розвиток світової та, зокрема, української літератури, простеження, як її сюжети, образи та мотиви трансформувалися й переосмислювалися письменниками різних епох.

Існує низка методичних підходів, які використовуються для вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури. Одним з них є *тематичне дослідження*, яке передбачає простежування обраної теми, такої як любов, зрада чи спокута, через біблійні тексти та її прояви в літературних творах. Цей метод дозволяє учням побачити універсальність певних людських переживань та моральних питань у різних культурних та історичних контекстах [3].

Інший підхід полягає у використанні *літератури як ілюстративного ресурсу для біблійних концепцій*. В цьому випадку літературні приклади допомагають пояснити та контекстуалізувати біблійні вчення та оповіді. Наприклад, аналізуючи літературний твір, вчитель може звернутися до біблійної притчі або заповіді, щоб краще розкрити моральний зміст твору або мотиви вчинків персонажів [71].

Зважаючи на обмеженість навчального часу, часто використовується *структуроване блочно-лекційне* подання матеріалу. Цей підхід передбачає представлення інформації про Біблію у вигляді тематичних блоків, що дозволяє ефективно охопити значний обсяг матеріалу протягом кількох уроків. Валерій Шевчук, зокрема, пропонував вивчати Біблію протягом чотирьох уроків, присвячених загальному поняттю про Біблію, біблійній міфології, зв'язку Біблії з українською літературою та окремо книзі Псалмів. Утім, через брак часу в шкільній програмі, цей матеріал може бути адаптований у вигляді двох або трьох блочно-лекційних занять [62, С. 74].

Важливу роль у вивченні Біблії відіграють *інтерактивні методи навчання*. До них належать дискусії, дебати, творче письмо та використання мультимедійних ресурсів. Застосування різноманітних інтерактивних методів робить процес навчання більш цікавим та сприяє активній участі учнів. У таблиці 2.2 представлено огляд методичних підходів до вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури.

Табл. 2.2

Порівняльна характеристика методичних підходів до вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури в школі (укладено автором)

Методичний підхід	Опис	Потенційні переваги	Потенційні виклики
Тематичне дослідження	Простежування обраної теми через біблійні тексти та літературні твори	Поглиблене розуміння тем, виявлення універсальних мотивів	Ризик надмірного спрощення, складність вибору тем
Використання літератури як ілюстративного ресурсу	Застосування літературних прикладів для пояснення біблійних концепцій	Контекстуалізація біблійних ідей, краще розуміння моральних цінностей	Можливе відхилення від літературного аналізу, суб'єктивність інтерпретацій
Блочно-лекційне подання матеріалу	Представлення інформації про Біблію у вигляді тематичних блоків	Ефективне охоплення великого обсягу матеріалу, структурованість	Ризик пасивності учнів, обмеженість часу на обговорення
Інтерактивні методи навчання	Залучення учнів до активної участі через дискусії, дебати, творчі завдання	Підвищення зацікавленості учнів, розвиток критичного мислення	Вимагає значної підготовки вчителя, можливі складнощі з організацією

Для ефективного опрацювання біблійних текстів на уроці літератури доцільно використовувати такі дидактичні стратегії:

1. Аналіз жанрової специфіки. Біблія – це «божественна бібліотека», що об'єднує різноманітні жанри: космогонічні міфи (*створення світу*), історичні хроніки (*вихід євреїв з Єгипту*), законодавчі кодекси (*Десять заповідей*), морально-філософські притчі (*притчі Ісуса*), ліричну поезію (*Псалтир*), пророчі видіння (*Апокаліпсис*). Розуміння жанрових особливостей допомагає учням адекватно сприймати та інтерпретувати текст. Вивчення жанрів біблійних творів не є самоціллю, а слугує інструментом для кращого їх розуміння. Теоретичні знання закріплюються через аналіз художніх текстів різних жанрів: учні вчаться визначати жанрову належність твору, обґрунтовувати свій вибір на основі текстових ознак, а також розуміти, як жанр впливає на композицію, сюжет, систему образів, мову та ідейний зміст твору.

Для ефективного засвоєння жанрових особливостей використовуються різноманітні інтерактивні методи: порівняльний аналіз (зіставлення творів різних жанрів для виявлення схожих та відмінних рис); жанрові ігри та вікторини для закріплення знань у ігровій формі; творчі завдання (написання власних текстів у певному жанрі або перетворення тексту з одного жанру в інший). Вивчення багатства літературних жанрів біблійних текстів може інтегруватися зі знаннями з інших предметів, таких як історія (історичні хроніки), музика (пісня, романс, кантата), образотворче мистецтво (жанри живопису), що сприятиме формуванню цілісного уявлення школярів про культуру.

2. Розкриття символіки та образів. Біблійні тексти насичені символами (наприклад, *дерево пізнання добра і зла, змій, голуб, агнець, хліб, вино*) та архетипними образами (*Адам і Єва як перші люди, Каїн як братовбивця, Мойсей як визволитель і законодавець, Христос як Спаситель*).

Біблія містить багато метафор та порівнянь, що використовуються для ілюстрації абстрактних понять. Наприклад, Бог порівнюється з *пастирем*,

скелею, світлом, щитом, тоді як люди порівнюються з *вівцями, деревами, виноградною лозою*. Також варто підкреслити символізм біблійних текстів. Наприклад, символічне значення мають числа (*7 – повнота, досконалість; 40 – період випробувань*); предмети та дії (*Ковчег Заповіту, skinія, хрещення, причастя*). Аналіз символіки дозволяє проникнути в глибинні смисли текстів.

2. Обговорення морально-філософського контексту. Біблія порушує універсальні питання людського буття: *сєнс життя, добро і зло, любов і ненависть, вірність і зрада, гріх і спокута, страждання і надія*. Обговорення цих тем на основі біблійних сюжетів та образів сприяє формуванню ціннісних орієнтацій учнів. При обговоренні ціннісного змісту Біблії на уроках зарубіжної літератури необхідно постійно наголошувати на їхньому загальнолюдському характері. Ці цінності (любов, справедливість, милосердя тощо) не є прерогативою якоїсь однієї релігії чи культури, а поділяються багатьма людьми незалежно від їхніх вірувань. Біблія в даному випадку розглядається як один із найбільш впливових культурних текстів, що окреслює ці цінності та пропонує нові шляхи їх осмислення.

Існує певний ризик підміни культурологічного аналізу суто виховними завданнями, якщо вчитель надто сильно фокусується на «виховному потенціалі» Біблії, нехтуючи літературознавчими аспектами. Бажання виховати учнів на матеріалі такого тексту є природним, проте урок зарубіжної літератури має свої специфічні цілі: аналіз жанру, стилю, образної системи, історико-культурного контексту. Якщо виховний аспект починає домінувати, урок може перетворитися на моральну проповідь або урок етики, і втратить свою специфіку. Тому важливо дотримуватися інтегрованого підходу, за якого виховні моменти органічно вплетені у глибокий літературний та культурний аналіз, а не передують йому чи замінюють його.

З метою формування в учнів поваги та толерантності до альтернативних точок зору, розвитку комунікативної компетентності, що включає здатність до ефективної взаємодії з партнером, вільного висловлення власної позиції та активного слухання опонента, на уроках застосовуються такі організаційні

форми освітньої діяльності: групова робота; робота в парах; творчі завдання; різноманітні види евристичної бесіди; рольове читання; елементи театралізації.

4. Звернення уваги на поетику. Понад половина біблійного тексту має віршовану структуру, особливо це стосується П'ятикнижжя, пророчих та повчальних книг Старого Завіту, а також висловів Ісуса в Новому Завіті. Оригінальна єврейська поезія ґрунтувалася на паралелізмах (синтаксичних, семантичних, ритмічних), що є важливою художньою особливістю [22]. Паралелізм пронизує багато книг Старого Завіту (особливо Псалми, Книга Приповістей, Книга Йова) [44]. Існує кілька видів паралелізму:

- синонімічний паралелізм, коли другий рядок повторює думку першого, але іншими словами, часто з використанням синонімів. Наприклад: *«Господь – мій пастир: нічого мені не бракуватиме. На пасовиськах зелених Він дає мені спочити.»* (Псалом 23:1-2);

- антонімічний паралелізм, де другий рядок виражає протилежну думку до першого, підкреслюючи контраст. Наприклад: *«Мудрий син радує батька, а син безглуздий – горе для матері своєї.»* (Приповісті 10:1);

- синтетичний паралелізм, коли другий рядок розвиває або доповнює думку першого, додаючи нову інформацію чи уточнення. Наприклад: *«Закон Господній досконалий, він відживлює душу; свідоцтво Господнє вірне, воно навчає немудрих.»*(Псалом 19:8).

Тексти Біблії у багатьох місцях містять елементи звукової гармонії, алітерації та асонансу, що підсилюють їх поетичність. Багато біблійних текстів також відзначаються сильною емоційною насиченістю та майстерним використанням риторичних прийомів, наприклад, звертання та вигуки (псалми часто містять прямі звертання до Бога, виражаючи радість, скорботу, благання, повторення ключових слів або фраз може підсилювати емоційний вплив та наголошувати на важливих ідеях; риторичні запитання, що не потребують відповіді, використовуються для заохочення до роздумів або підкреслення певної думки. Хоча в перекладах ця поетична основа часто втрачається,

акцентування на ній допомагає сприймати Біблію не лише як релігійний документ, а й як видатну літературну пам'ятку.

5. Уникнення релігійної пропаганди та повага до світоглядного розмаїття учнів. Ключовим принципом викладання Біблії на уроках зарубіжної літератури є дотримання світськості освіти. Це означає чітке розмежування між вивченням Біблії як культурного феномену та літературного твору, з одного боку, та релігійним навчанням (катехизацією), з іншого. Учитель має виступати як філолог та культуролог, а не як проповідник чи теолог. Необхідно забезпечити атмосферу нейтральності, об'єктивності та толерантності до різних релігійних (християнство, юдаїзм, іслам, буддизм тощо) та нерелігійних (атеїзм, агностицизм) поглядів учнів. Важливо пам'ятати, що в класі можуть бути представники різних конфесій або діти з родин, які не сповідують жодної релігії. Тому будь-який тиск, нав'язування певних релігійних догм чи оцінювання учнівських знань з позицій віри є неприпустимими. Як зазначає О. Куцінко, примусове введення вивчення певної релігії може призвести до дискримінації інших релігій та порушення свободи думки та совісті [26, С.64]. Хоча методичні рекомендації МОН не завжди містять надто конкретні поради щодо вивчення саме Біблії в означеному аспектові, загальна спрямованість української освіти на світський характер є визначальною.

Ключовий виклик для вчителя полягає у знаходженні делікатного балансу. З одного боку, не можна ігнорувати духовні та моральні аспекти Біблії, адже саме вони становлять значну частину її культурної цінності та впливу. Поверхневий аналіз, що оминає ці аспекти, зробить вивчення формальним і нецікавим. З іншого боку, надмірне заглиблення в теологічні інтерпретації може порушити принцип світськості та відчужити частину учнів. Тому педагогу потрібні обговорювати універсальні моральні цінності (любов, прощення, справедливість, відповідальність), які містяться в Біблії, через призму літературного аналізу – через характери персонажів, розвиток конфліктів, авторський (чи колективний авторський) задум, а не через

релігійну догматику. Важливо, що виховний потенціал Біблії на уроках літератури реалізується не через пряме моралізаторство чи нав'язування готових відповідей, а через створення умов для самостійного осмислення учнями моральних проблем та цінностей, представлених у тексті. Пряме повчання часто викликає у підлітків спротив. Натомість, компетентнісний підхід, що передбачає активну роль учня в аналізі, інтерпретації та дискусії, спонукає до глибокої рефлексії. Аналізуючи вчинки персонажів, їхні мотиви, наслідки їхніх дій, обговорюючи альтернативні варіанти поведінки, учні не просто засвоюють цінності, а відкривають їх для себе через літературний твір. Це робить процес формування ціннісних орієнтирів більш глибоким, усвідомленим та особистісно значущим.

Ефективне викладання Біблії як літературного тексту, на нашу думку, вимагає від учителя не лише глибокого знання самого тексту, але й широкої ерудиції в галузі культурології, історії релігій, мистецтвознавства та порівняльної міфології. Програми наголошують на зв'язку Біблії з історією, міфологією інших народів (вавилонською, індійською, іранською), мистецтвом. Щоб розкрити ці зв'язки, вчитель має володіти відповідною інформацією, наприклад, про епос Гільгамеша, єгипетську «Книгу мертвих», чи про те, як біблійні сюжети відображені у живописі митців Ренесансу чи музиці композиторів бароко. Це виходить за рамки суто літературознавчого аналізу і потребує міждисциплінарних знань.

2.4. Реалізація компетентнісного підходу при вивченні Біблії на уроках зарубіжної літератури

Нова українська школа ставить за мету формування в учнів ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в житті [43]. Компетентнісний підхід передбачає зміщення акцентів із простого засвоєння знань на формування вмінь їх застосовувати, розвиток критичного мислення, творчих здібностей та навичок ефективної комунікації школярів. Вивчення

Біблії на уроках зарубіжної літератури за умови правильної методичної організації має потенціал для формування таких компетентностей. В означеному контекст важливо окреслити напрями та можливості формування ключових компетентностей учнів на уроках зарубіжної літератури з вивчення Біблії.

Читацька компетентність передбачає не лише вміння читати, а й глибоко розуміти прочитане, аналізувати та інтерпретувати складні, багатозначні тексти, якими є біблійні. Учні мають навчитися виявляти основну думку, підтекст, розуміти символіку та алегорії. Важливою складовою є вміння працювати зі структурою Біблії, орієнтуватися в її книгах, розділах та віршах, розуміти систему посилань.

Вивчення Біблії надає багатий матеріал для розвитку *мовної та комунікативної компетентності* школярів. Це участь в обговореннях та дискусіях на морально-етичні теми, порушені в тексті, вміння аргументовано висловлювати власну позицію, слухати та розуміти думки інших. Учні можуть готувати усні повідомлення, доповіді, презентації про культурне значення Біблії, її вплив на мистецтво тощо.

Особиста, соціальна компетентність є однією з базових при вивченні Біблії. Вона передбачає здатність учнів до власної інтерпретації біблійних історій та притч, розуміння авторської (колективної авторської) позиції, осмислення духовно-морального досвіду людства, відображеного в тексті, та його проекцію на власні життєві ситуації. Учні мають формулювати висновки щодо моральних проблем, порушених у біблійних переказах, та обґрунтовувати їхнє значення для власного життя.

Біблія є потужним інструментом формування *громадянської компетентності* – виховання відповідальних, свідомих та етичних громадян. Біблійні тексти містять багатий матеріал для роздумів про права та обов'язки людини, справедливість, милосердя, співчуття, суспільну відповідальність, лідерство та інші аспекти громадянського життя. Це можуть бути, наприклад, аналіз заповідей як основи моральних та правових норм, обговорення їх

значення для регулювання суспільних відносин (наприклад, «Не вбивай», «Не кради», «Не свідчи неправдиво»), обговорення обов'язку допомагати ближнім, незалежно від їхнього соціального статусу чи походження за змістом «Притчі про милосердного самарянина та багача і Лазаря»; обговорення універсального принципу любові та його застосування у громадянському суспільстві (повага до інших, толерантність, співчуття); роздуми про причини роз'єднання людей та важливість порозуміння між різними групами на прикладі історії про Вавилонську вежу тощо. Формування громадянської компетентності через вивчення Біблії може допомогти учням усвідомити свою роль у суспільстві, розвинути етичні принципи, навчитися приймати відповідальні рішення та брати активну участь у житті своєї громади та країни. Біблійні історії та вчення є потужним джерелом мудрості для виховання свідомих та гуманних громадян.

Формування *емоційної компетентності* передбачає розвиток емпатії, здатності співпереживати біблійним персонажам, розуміти їхні почуття, мотиви вчинків, внутрішні конфлікти. Біблійні історії, сповнені людських переживань, конфліктів, радості та горя, можуть стати потужним матеріалом для розуміння власних емоцій та емоцій інших людей, а також для розвитку емпатії, саморегуляції та соціальних навичок. Учні вчать висловлювати власні емоційні враження від прочитаного, що сприяє глибшому особистісному сприйняттю тексту. Цьому сприятимуть заохочення учнів уявляти себе на місці біблійних героїв, намагатися зрозуміти їхні почуття та мотивацію, обговорення моральних дилем, аналіз ситуації, в яких герої стикаються зі складним вибором, та можливих наслідків їхніх дій для себе та інших. Вивчення Біблії через призму емоційної компетентності не лише поглиблює розуміння священного тексту, але й сприяє особистісному зростанню учнів, допомагаючи їм краще розуміти себе та інших, будувати гармонійні стосунки та ефективно керувати своїм емоційним світом.

Біблійні сюжети та образи можуть стати потужним стимулом для розвитку *креативності, здатності до самовираження* та вияву творчих

здібностей учнів. Це може виявлятися у створенні власних текстів за мотивами прочитаного (есе, оповідань, віршів), підготовці ілюстрацій, розробці сценаріїв для інсценізацій, участі в проєктній діяльності.

Формування *математичної компетентності* при вивченні Біблії в школі є цікавим педагогічним підходом, який може допомогти учням побачити математику в несподіваному контексті та розвинути різні аспекти їхньої математичної грамотності. Хоча Біблія не є математичним трактатом, вона містить чимало згадок про числа, виміри, пропорції та інші математичні концепції, які можна використати для навчальних цілей. Наприклад, визначення причинно-наслідкових зв'язків між різними біблійними історіями; оцінка відстаней, які долали біблійні персонажі під час своїх подорожей (використовуючи карти та орієнтовні масштаби).

2.5. Методичні та практичні рекомендації для вчителів зарубіжної літератури

Вивчення Біблії в курсі зарубіжної літератури є важливим елементом формування культурної компетентності учнів, адже Святе Письмо є невичерпним джерелом сюжетів, образів та моральних цінностей, що глибоко вкорінені у світовій літературі та мистецтві. Однак, як засвідчив аналіз навчально-методичної літератури, процес інтеграції біблійних текстів у шкільний курс пов'язаний із низкою специфічних обмежень та викликів, які потребують осмислення та пошуку ефективних шляхів їх подолання.

По-перше, сучасний учитель зарубіжної літератури часто відчуває брак якісних, деталізованих методичних рекомендацій, спеціально розроблених для вивчення Біблії в контексті шкільного курсу. Попри наявність модельних навчальних програм та окремих методичних посібників чи розробок уроків, існує гостра потреба в адаптованих до вимог Нової української школи матеріалах, які б комплексно поєднували культурологічний підхід, компетентнісні завдання та інтеграцію наскрізних змістових ліній саме на

біблійному матеріалі. Варто зазначити, що *проблема недостатнього методичного забезпечення* супроводжувала процес введення Біблії до шкільного курсу ще на початкових етапах, і до сьогодні залишається актуальною.

По-друге, Біблія є надзвичайно складним і багатограним текстом, що протягом століть породжував численні, часом діаметрально протилежні інтерпретації. Учителю зарубіжної літератури необхідно усвідомлювати цю *полісемантичність і неоднозначність трактувань біблійних текстів*, а відтак бути готовим до різноманітних учнівських прочитань. Заохочення критичного мислення є важливим аспектом аналізу, проте педагогу слід уникати нав'язування єдиної правильної точки зору, особливо якщо вона має виразне конфесійне забарвлення. Збереження нейтральності та академічного підходу є ключовим у цьому контексті.

З вищезазначеного логічно слідує проблема чутливості теми та світоглядне розмаїття учнів, адже сучасний шкільний клас є відображенням полікультурного та поліконфесійного суспільства. Серед учнів можуть бути представники різних релігійних конфесій, а також діти, які не мають релігійних переконань. Різниця у сімейному вихованні та світоглядних позиціях вимагає від учителя надзвичайної тактовності, обережності та глибокої поваги до всіх без винятку учнів. Педагогу необхідно ретельно добирати формулювання та уникати будь-яких висловлювань, що можуть ненавмисно образити релігійні почуття учнів чи їхніх батьків. Формування атмосфери взаєморозуміння та толерантності є першочерговим завданням на уроках вивчення Біблійних текстів. На уроках варто підкреслювати, що вивчення біблійних текстів – це насамперед знайомство з фундаментом світової культури, літератури та мистецтва, незалежно від особистих релігійних переконань учнів. Фокус має бути на загальнолюдських цінностях, сюжетах та образах, які надихали митців протягом століть.

По-третє, аналіз навчальної програми засвідчує, що на вивчення Біблії в рамках ширших тем курсу зарубіжної літератури відводиться вкрай обмежена

кількість навчальних годин (часто це лише 2-3 години у 8 класі). Така часова обмеженість змушує вчителя ретельно відбирати найбільш значущий матеріал та застосовувати оптимальні методи роботи. В умовах дефіциту часу зростає важливість чіткого визначення навчальних цілей та досягнення програмних результатів.

По-четверте, ефективного викладання біблійних текстів вимагає особистої та професійної підготовленості вчителя. Учитель зарубіжної літератури повинен володіти не лише знанням самого Святого Письма, але й широким спектром міждисциплінарних знань. До цього належать глибокі знання з історії, культурології, релігієзнавства та мистецтвознавства. Розуміння історичного контексту створення біблійних книг, їхнього тісного зв'язку з культурами Стародавнього Сходу та їхнього колосального впливу на світове мистецтво є необхідним. Відсутність належної фахової підготовки може суттєво ускладнити процес викладання та призвести до поверхового або некоректного трактування матеріалу.

На нашу думку, *використання сучасних освітніх технологій та ресурсів* може значно урізноманітнити та поглибити процес вивчення Біблії.

Зокрема, використання *онлайн освітніх платформ*. Так, платформа «Всеукраїнська школа онлайн» (ВШО) пропонує відеоуроки та методичні матеріали з теми «Біблія» для учнів 8 класу, які можуть слугувати орієнтиром для вчителів.

Існують також численні освітні сайти, що містять адаптовані тексти, коментарі, ілюстрації, що будуть корисними для вчителів: «На урок», «ВсімОсвіта»; СвітЛітератури та ін.

Деякі сучасні підручники, наприклад, за авторством О. Ніколенко та ін., супроводжуються *інтерактивними додатками*, які можуть містити додаткові матеріали, тести, завдання.

Використання *якісних репродукцій картин відомих художників* на біблійні сюжети (Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Рембрандт, Іванов та ін.), уривків з художніх та документальних фільмів (з дотриманням авторських

прав та вікових обмежень) допомагає візуалізувати образи, поглибити емоційне сприйняття та продемонструвати вплив Біблії на мистецтво.

Вчитель може створювати власні *мультимедійні презентації* або використовувати готові, що поєднують текстову інформацію, зображення, аудіо- та відеофрагменти, мультфільми.

Використання *онлайн-дошок, спільних документів, соціальних мереж* для виконання проектних завдань, створення учнівських блогів чи веб-сторінок за результатами досліджень.

Для ефективного викладання Біблії вчителю необхідно постійно професійно самовдосконалюватися: вивчати новітню методичну літературу, наукові дослідження з біблеїстики та культурології, брати участь у вебінарах, семінарах, конференціях. Важливим є обмін досвідом з колегами, обговорення складних питань, успішних знахідок, методичних прийомів з іншими вчителями зарубіжної літератури.

На уроках слід робити акцент на діалогічних та інтерактивних методах навчання: заохочувати учнів до активної участі в обговореннях, постановки запитань, висловлення власних думок, використовувати активні та інтерактивні методи навчання. Також важливо заохочувати учнів до самостійного пошуку інформації та її критичного осмислення: навчати працювати з різними джерелами, порівнювати інформацію, відрізняти факти від інтерпретацій. З цією метою пропонуємо використовувати різноманітні завдання та види діяльності учнів:

1. Аналітичні завдання:

- «мозковий штурм»: Що для вас означає поняття «священна книга»?;
- аналіз притч (наприклад, про блудного сина, про таланти, про милосердного самарянина): визначення головних героїв, конфлікту, алегоричного змісту, морального уроку, актуальності для сьогодення;

- порівняльний аналіз (наприклад, порівняти біблійний міф про створення світу з космогонічними міфами інших народів; порівняти Десять заповідей з моральними кодексами інших культур);
- складання характеристик біблійних персонажів (Адам, Єва, Каїн, Авель, Мойсей, Самсон, Давид, Соломон, Ісус Христос) з аналізом їхніх вчинків, рис характеру, мотивації, сильних та слабких сторін;
- робота з текстом Десяти заповідей (наприклад, групування заповідей (щодо Бога, щодо ближніх), обговорення їхнього значення для особистості та суспільства);
- розрахунок об'єму Ноевого ковчега, переведення ліктів у сучасні одиниці вимірювання (за наявності історичних даних про довжину ліктя).

2. Дискусійні та діалогові форми роботи:

- дискусії (наприклад, «Чи актуальні Десять заповідей у сучасному світі?», «Каїн і Авель: трагедія заздрості чи щось більше?»);
- дебати на морально-етичні теми, порушені в біблійних історіях;
- кейс-метод (наприклад, прийом «Займи позицію» щодо неоднозначних вчинків біблійних героїв з обґрунтуванням);
- рольові ігри (моделювання ситуацій, що вимагають прийняття громадянсько відповідальних рішень).

3. Творчі завдання:

- написання есе-роздумів (наприклад, «Чого мене навчила історія...», «Які біблійні заповіді я вважаю найважливішими і чому?»);
- створення «палітри емоцій» для певного біблійного сюжету (наприклад, вигнання з раю, розп'яття Христа) або персонажа;
- створення історій з іншим емоційним фіналом (пропонувати учням переписати фрагмент біблійної історії, змінивши емоційну реакцію одного з персонажів та обговорити наслідки таких змін);
- написання листа до біблійного героя (наприклад, до Каїна, до блудного сина);

- створення ілюстрацій, коміксів, сторібордів до біблійних історій;
- інсценізація уривків (наприклад, діалогів з Книги Йова, притч).

4. Проектна діяльність:

- дослідницькі проекти (наприклад, «Біблійні мотиви в українських казках/літературі», «Образи Біблії у світовому живописі/музиці/кіно», «Історія перекладів Біблії українською мовою»);
- організація групової роботи над дослідженням певної біблійної теми, що сприяє розвитку співпраці та командної роботи;
- створення лепбуків або інтерактивних плакатів на тему «Біблія – Книга Книг».

В умовах обмеженого часу, на нашу думку, доцільно фокусуватися на ключових, найбільш значущих текстах та ідеях, не намагатися охопити все, а зосередитися на тому, що матиме найбільший освітній та виховний ефект.

Ефективність викладання Біблії значною мірою залежить від особистої підготовленості вчителя, його здатності бути об'єктивним, ерудованим, педагогічно гнучким та тактовним. Це вимагає не лише глибоких знань, а й високого рівня педагогічної культури.

Розроблені нами дидактичні матеріали, що можуть стати в нагоді вчителям зарубіжної літератури при вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури в школі, представлено у Додатках В-Д.

Висновки до розділу 2

Дослідження наукових праць провідних вітчизняних методистів, присвячених викладанню зарубіжної літератури, виявило ключові тенденції та підходи, що визначають сучасну методику. Основними підходами та принципами, що лежать в основі викладання зарубіжної літератури в 5–9 класах, є компетентнісний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, інтегрований та комунікативний. Структура програми вивчення зарубіжної літератури враховує вікові особливості учнів та поступово ускладнюється. У 5–7 класах домінує проблемно-тематичний і жанровий принципи організації навчального матеріалу, тоді як у 8–9 класах перевага надається історико-літературному та жанрово-родовому принципам, що сприяє формуванню цілісного уявлення про літературний процес.

Інтеграція Біблії до курсу зарубіжної літератури в українській школі здійснюється поетапно, з урахуванням вікових особливостей учнів та логіки літературного процесу. Біблія постає як важливе культурне джерело, знайомство з яким відбувається через окремі літературні твори та цілеспрямоване вивчення у 8 класі в рамках розділу «Священні книги людства як пам'ятки культури і джерело літератури». Програма передбачає ознайомлення зі структурою Біблії, її загальнокультурним значенням, зв'язком з історією та міфологією, а також аналіз ключових біблійних сюжетів та образів зі Старого та Нового Заповітів.

Вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури є складним, але важливим завданням, що вимагає від учителя застосування специфічних методичних підходів. Ключовим є висвітлення культурного та художнього значення Біблії як визначної пам'ятки світової культури, унікального невичерпного джерела вічних сюжетів у мистецтві. Основними методологічними засадами вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури мають стати культурологічний та історико-літературний, що дозволяє учням

усвідомити особливості Біблії як літературного явища через дослідження процес її створення, жанрової, стильової та тематичної різноманітності, а також її впливу на подальший розвиток світової та української літератури. Ефективне опрацювання біблійних текстів потребує застосування різноманітних дидактичних стратегій, серед яких особливе значення мають: аналіз жанрової специфіки, розкриття символіки та образів, обговорення морально-філософського контексту та звернення уваги на поетику для глибшого їх розуміння в літературному та культурному контексті.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У роботі здійснено теоретичне обґрунтування методичних підходів до вивчення біблійних текстів на уроках зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти. У результаті дослідження ми дійшли таких висновків:

1. Визначено мету та завдання викладання зарубіжної літератури в сучасній базовій школі як важливого елемента гуманітарної освіти. З'ясовано, що метою викладання зарубіжної літератури в сучасній школі є формування всебічно розвиненої, духовно багатой особистості, здатної до міжкультурної комунікації та розуміння складних проблем сучасного світу через художнє слово. Завдання полягають у залученні школярів до кращих здобутків світової літератури та культури, розвитку читацької та комунікативної компетентностей, формуванні ціннісних орієнтацій, підготовці до міжкультурної комунікації та сприянні естетичному розвитку. Встановлено, що викладання зарубіжної літератури є важливим складником гуманітарної освіти, що сприяє духовному збагаченню, розвитку критичного мислення та підготовці випускників до життя в умовах глобалізації. Особливе місце в означеному контексті належить Біблії як фундаментальному художньому тексту європейської цивілізації, джерелу морально-етичних норм, літературному зразку, що вплинуло на світову культуру.

2. Досліджено історико-жанрові особливості Біблії як унікальної літературно-релігійної пам'ятки. Встановлено, що Біблія – це багатогранний текст, що поєднує в собі різні епохи, культури, літературні форми і пронизує культуру всього людства; унікальна літературно-релігійна пам'ятка, формування якої тривало близько півтора тисячоліття, охоплювало різні історичні періоди та культурні контексти. Її жанрове розмаїття представлене міфами, історичними хроніками, законодавчими текстами, пророцтвами,

поезією, притчами, листами та апокаліптикою. Біблійні історії, персонажі, символи та моральні настанови пронизують значну частину літературної спадщини різних народів. Вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури є важливим для розуміння літературних алюзій, тем та архетипів, які зустрічаються в багатьох художніх творах. Знання біблійних сюжетів та образів відкриває глибші рівні розуміння та інтерпретації літературних текстів, починаючи від давнини і закінчуючи сучасністю. Такі історичні та жанрово-стилістичні особливості Біблії зумовлюють необхідність пошуку нових методичних підходів, які б дозволили учням ефективно вивчати Біблію як літературний та культурний феномен.

3. Охарактеризовано специфіку викладання зарубіжної літератури в сучасних українських закладах середньої освіти. З'ясовано, що сучасна методика викладання зарубіжної літератури ґрунтується на компетентнісному, діяльнісному, особистісно-орієнтованому, інтегрованому та комунікативному підходах. Організація навчального матеріалу в програмі для 5-9 класів враховує вікові особливості учнів, поступово переходить від проблемно-тематичного та жанрового принципів до історико-літературного та жанрово-родового з метою формування цілісного розуміння літературного розвитку. Інтеграція Біблії в цей курс відбувається поетапно, відповідно логіки літературного процесу.

4. Розроблено та обґрунтовано методику вивчення Біблії на уроках зарубіжної літератури в школі. Вона ґрунтується на таких підходах: є культурологічний (розглядає Біблію як визначну пам'ятку світової культури в її історичному та культурному контексті) та історико-літературний (досліджує процес її створення та вплив на подальший розвиток світової та української літератури). Методика передбачає використання таких дидактичних прийомів, як тематичне дослідження, використання літератури як ілюстративного ресурсу для біблійних концепцій та структуроване блочно-лекційне подання матеріалу з можливістю варіювання часу в межах розділу. Важливу роль відіграє застосування інтерактивних методів навчання для активізації

учнівського інтересу. для ефективного опрацювання біблійних текстів на уроках зарубіжної літератури необхідно застосовувати різноманітні дидактичні стратегії, серед яких особливу увагу слід приділяти аналізу жанрової специфіки, розкриттю символіки та образів, обговоренню морально-філософського контексту, а також зверненню до поетики текстів. Такий комплексний підхід сприятиме глибшому розумінню Біблії як важливої літературної та культурної пам'ятки.

5. Сформульовано методичні та практичні рекомендації для вчителів зарубіжної літератури щодо ефективного вивчення Біблії в школі. Наголошується, що вивчення Біблії в курсі зарубіжної літератури є важливим для формування культурної компетентності учнів, оскільки Біблія є фундаментом світової літератури та мистецтва. Однак інтеграція біблійних текстів у шкільний курс супроводжується певними обмеженнями та викликами. Серед них – брак достатніх методичних рекомендацій, складність та полісемантичність біблійних текстів, чутливість теми та світоглядне розмаїття учнів, обмеженість навчального часу та необхідність належної фахової підготовки вчителя. Для подолання цих викликів доцільним є визначення чітких освітніх цілей, що охоплюють як літературне, так і культурне розуміння Біблії; ретельний відбір біблійних текстів з урахуванням вікових особливостей учнів; використання сучасних освітніх технологій та ресурсів; акцент на діалогічних та інтерактивних методах навчання; заохочення самостійного пошуку інформації та її критичного осмислення, а також застосування різноманітних аналітичних, дискусійних, творчих та проєктних завдань. В умовах обмеженого часу слід зосереджуватися на ключових текстах та ідеях, що матимуть найбільший освітній та виховний вплив.

SUMMARY

The paper provides a theoretical substantiation of methodological approaches to the study of biblical texts in foreign literature lessons in general secondary education.

The Bible is a fundamental text that has profoundly influenced Western and world literature and culture. Studying the Bible in foreign literature classes is important for the development of analytical thinking and understanding of literary allusions. However, the integration of biblical texts into the educational process is associated with pedagogical and ethical challenges. Despite the available research, the methodological and didactic aspects of teaching the Bible at school remain underdeveloped. The purpose of the study is to theoretically substantiate methodological approaches to the study of biblical texts in foreign literature classes in general secondary education.

The object of the study is the process of studying biblical texts in the course of foreign literature in general secondary education institutions.

Research methods: analysis, synthesis, generalization, hermeneutic and literary-historical; systematization; content construction; generalization of research results and formulation of conclusions. The study yielded the following conclusions.

1. The purpose and tasks of teaching foreign literature in a modern basic school as an important element of humanitarian education are determined. It has been found that the purpose of teaching foreign literature in a modern school is to form a fully developed, spiritually rich personality capable of intercultural communication and understanding of the complex problems of the modern world through the artistic word. The tasks are to involve students in the best achievements of world literature and culture, develop reading and communication competencies, form value orientations, prepare for intercultural communication and promote aesthetic development. It has been established that teaching foreign literature is an

important component of humanities education, which contributes to spiritual enrichment, development of critical thinking and preparation of graduates for life in the context of globalization. A special place in this context belongs to the Bible as a fundamental literary text of European civilization, a source of moral and ethical standards, a literary model that influenced world culture.

2. The historical and genre features of the Bible as a unique literary and religious monument are investigated. It is established that the Bible is a multifaceted text; a unique literary and religious monument, the formation of which lasted about a millennium and a half, covering different historical periods and cultural contexts. Its genre diversity is represented by myths, historical chronicles, legislative texts, prophecy, poetry, parables, letters and apocalyptic. Biblical stories, characters, symbols, and moral teachings permeate much of the literary heritage of different nations. Studying the Bible in foreign literature classes is important for understanding literary allusions, themes, and archetypes found in many works of fiction. Such historical, genre and stylistic features of the Bible necessitate the search for new methodological approaches that would allow students to effectively study the Bible as a literary and cultural phenomenon.

3. The specifics of teaching foreign literature in modern Ukrainian secondary education institutions are characterized. It is found that the modern methodology of teaching foreign literature is based on competence-based, activity-based, personality-oriented, integrated and communicative approaches. The organization of educational material in the program for grades 5-9 takes into account the age characteristics of students, gradually moving from the problematic and thematic and genre principles to the historical and literary and genre principles in order to form a holistic understanding of literary development. The integration of the Bible into this course is done in stages, according to the logic of the literary process.

4. The methodology for studying the Bible in foreign literature classes at school is developed and substantiated. The methodology is based on the following approaches: cultural (considers the Bible as a monument of world culture in its historical and cultural context) and historical and literary (studies the process of its

creation and its influence on the further development of world and Ukrainian literature). The methodology involves the use of such didactic techniques as case studies, the use of literature as an illustrative resource for biblical concepts, and a structured block-lecture presentation of material with the possibility of varying the time within a section. An important role is played by the use of interactive teaching methods to activate students' interest. For the effective study of biblical texts in foreign literature classes, it is necessary to apply a variety of didactic strategies, among which special attention should be paid to the analysis of genre specificity, the disclosure of symbolism and images, the discussion of the moral and philosophical context, and the appeal to the poetics of the texts. Such a comprehensive approach will contribute to a deeper understanding of the Bible as an important literary and cultural monument.

5. The article formulates methodological and practical recommendations for teachers of foreign literature on how to effectively study the Bible at school. It is advisable to define clear educational goals that cover both literary and cultural understanding of the Bible; careful selection of biblical texts, taking into account the age characteristics of students; use of modern educational technologies and resources; emphasis on dialogic and interactive teaching methods; encouragement of independent search for information and its critical reflection, as well as the use of various analytical, discussion, creative and project tasks. Given the time constraints, the focus should be on key texts and ideas that will have the greatest educational and upbringing impact.

Key words: Bible, foreign literature, methods of study, literary and religious monument, genre features, world culture, educational institutions.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович С. Біблія як форманта філологічної культури. Чернівці: Рута. 2002. 230 с.
2. Абрамович С.Д. Священні книги людства. Веди, Авеста, Біблія, Коран. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2003. 192 с.
3. Барбе І. Тематичний метод вивчення Біблії. URL: <https://surl.lu/sdgycg> (дата звернення: 04.04.2025).
4. Башманівська Л. А., Усатий А. В. Методика навчання української та зарубіжної літератур у закладах освіти: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 66 с.
5. Біблія або книги Святого Письма Старого й Нового заповіту: із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена. К., 2002. 312 с.
6. Біблія. Старий Заповіт. Міфи «Створення світу», «Каїн і Абель». Морально-філософський зміст біблійних сюжетів і образів. Ключові ідеї Старого Заповіту. URL: <https://surl.li/paxgpi> (дата звернення: 20.03.2025).
7. Білоус Н. М. Валерій Шевчук про вивчення Біблії в школі // Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. Житомир, 2010. № 20. С. 312–323. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/31883/35-Bilous.pdf?sequence=1> (дата звернення: 18.03.2025).
8. Борецький М. І. «Сія книга вічная...» (Матеріали до уроків, присвячених вивченню Біблії). // Відродження. 1996. № 4. С.31–37.
9. Володарська І. Проблема авторства у книзі Екклезіаста. // Людина і світ. 2000. № 5. С. 37–42.

10. Глотов О. Л., Щавурський Б. Б. Зарубіжна література : підручник для 5 кл. закладів загальн. середн. освіти Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2022.
11. Головащенко С. І. Біблієзнавство: Вступний курс. К.: Либідь, 2001. 496 с.
12. Горлова О. Шляхи формування толерантної комунікації та риторичної культури у процесі роботи з літературним твором. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28296/1/Horlova.pdf> (дата звернення: 28.03.2025).
13. Дедюєва Н. В. Аналіз підручника «Зарубіжна література. 8 клас» (за оновленою програмою). URL: <https://vseosvita.ua/2-1aii> (дата звернення: 20.04.2025).
14. Державний стандарт базової середньої освіти. 5-9 класи Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti> (дата звернення: 06.04.2025).
15. Дидактичні матеріали до вивчення біблійних текстів у закладах загальної середньої освіти. URL: <https://naurok.com.ua/site/search?q=%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%B%D1%96%D1%8F+> (дата звернення: 16.04.2025).
16. Дмитренко К. А., Коновалова М. В. Інноваційні методи викладання зарубіжної літератури. Харків : Основа, 2018. 92 с. (Бібліотека журналу «Зарубіжна література в школі»).
17. Зарубіжна література 6–9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.zarubizhna.literatura-6-9.pdf> (дата звернення: 11.04.2025)
18. Ісаєва О. Методи вивчення зарубіжної літератури в школі. URL: <http://www.isaieva.kiev.ua/downl-f/prez-1-2-metod.pdf> (дата звернення: 06.03.2025)

19. Кирилюк З. В. Зарубіжна література. Античність. Середньовіччя. Відродження. Бароко. Класицизм. Тернопіль : Астон, 2002. 259 с.
20. Клименко Ж. В. Формування літературознавчої компетентності учнів основної школи. // Література в школі. 2021. № 4 (112). С. 15–22.
21. Клименко Ж. В. Шкільний курс «Зарубіжна література» як чинник формування української ідентичності учнів. // Актуальні проблеми професійної підготовки студентів-філологів до роботи в сучасному освітньому просторі. 2017. № 1. С. 37–49.
22. Коваль А. П. Спочатку було Слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. К.: Либідь, 2001. 312 с.
23. Ковбасенко Ю. І., Ковбасенко Л. В. Зарубіжна література : Підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Літера ЛТД, 2021. 334 с.
24. Кольбух Р., Пріма Р. Суть принципу емоційності навчання та умови його реалізації. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/13/visnuk_13.pdf (дата звернення: 11.04.2025).
25. Концепція літературної освіти в загальноосвітній школі. URL: http://mon.gov.ua/content/Нормативно-правова_база/58.pdf (дата звернення: 01.05.2025).
26. Куцінко О. Г. Особливості викладання зарубіжної літератури в школі. Харків : Основа, 2018. 94 с. (Зарубіжна література в школі; вип. 1).
27. Люблю Ісуса. Методичний посібник для вчителя. Рівне, 2012. 227 с. URL: <http://www.programa.site/wp-content/uploads/2018/11/LoveJesus-2012-for-teachers.pdf> (дата звернення: 05.03.2025).
28. Лященко О, Топузов О. Науковий супровід модернізації змісту базової середньої освіти: проблеми і виклики. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/247/199> (дата звернення: 22.03.2025).

- 29.Мандрика М. Святе письмо в українському вбранні. // Дивослово. 2000. № 5. С.2–6.
- 30.Мартинюк В. Біблія – запорука духовності людства // Українська література в загальноосвітній школі. 2019. № 4. С. 5–15.
- 31.Мацевко-Бекерська Л. В. Методика викладання світової літератури: навч.- метод. посіб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 296 с.
- 32.Мацевко-Бекерська Л.В. Сучасні методики викладання зарубіжної літератури. Харків: Основа. 2018. 94 с.
- 33.Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах : підручник для студентів вищих закладів освіти / ред. М. М. Гнатюк. Київ : Ленвіт, 2000. 240 с.
- 34.Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах : підручник. / Л. Ф. Мірошніченко. Київ : Слово, 2010. 432 с
- 35.Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (у редакції 2023 року). URL: <https://drive.google.com/file/d/1VcmR4LmueemuTyXWO2wcaGO22MEII/Eh/view> (дата звернення: 11.04.2025).
- 36.Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://drive.google.com/file/d/1wgxICvsHQg9J4NRPIOlfmnQBdUiDYK7/view> (дата звернення: 11.04.2025).
- 37.Наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698. Зарубіжна література 6-9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.zarubizhna.literatura-6-9.pdf> (дата звернення: 27.03.2025).
- 38.Наказ МОН України № 235 від 19.02.2021 року «Про затвердження типових навчальних програм для 5-9 класів закладів загальної середньої

- освіти». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/80696/ (дата звернення: 18.04.2025).
39. Ніколенко О. Сучасні тенденції викладання зарубіжної літератури та інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної). // *Sultanivski Chytannia*. 2024. № 13. С. 119–128.
40. Ніколенко О. М., Столій І. Л. Зарубіжна література. 8 клас: підруч. для загальноосвіт. навч. закл. Харків : АН ГРО ПЛЮС, 2008. 336 с.
41. Ніколенко О.М. Основні ідеї і структура Біблії // Зарубіжна література в навчальних закладах. 1998. № 5. С. 32–33.
42. Ніколенко О.М., Зуєнко М.О., Стороха Б.В. Зарубіжна література: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ : Грамота, 2016. 287 с.
43. Нова українська школа: порадник для вчителя. / Упоряд. Н.М. Бібік. Київ, 2018. 160 с.
44. Новий Заповіт // Вітчизна. 1990. №3. С.167–189; №5. С.179–193; № 7. С. 171–195.
45. Орлова О. В. Методика навчання зарубіжної літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» філологічних спеціальностей педагогічних закладів освіти. Полтава : ПНПУ, 2021. 109 с.
46. Паращич В. В., Фефілова Г. Є. Зарубіжна література. 8 клас: підручник для загально-освіт. навч. закл. Харків : Вид. група «Основа», 2016. 334 с.
47. Пастухова А. Викладання Біблії як концептуальної першоджерельної інстанції. // *Українська мова і література*. 2004. № 5. С.38–39.
48. Пісня пісень. // *Всесвіт*. 1989. № 2. С. 128–134 (післямова В. Базилевського «Жива вода з колодязя тисячоліть»).
49. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ. 2005. С. 12–23.
50. Посібник для вивчення Біблії [Українська версія]. URL: <https://www.slideshare.net/slideshow/ss-301f/269510190> (дата звернення: 24.04.2025).

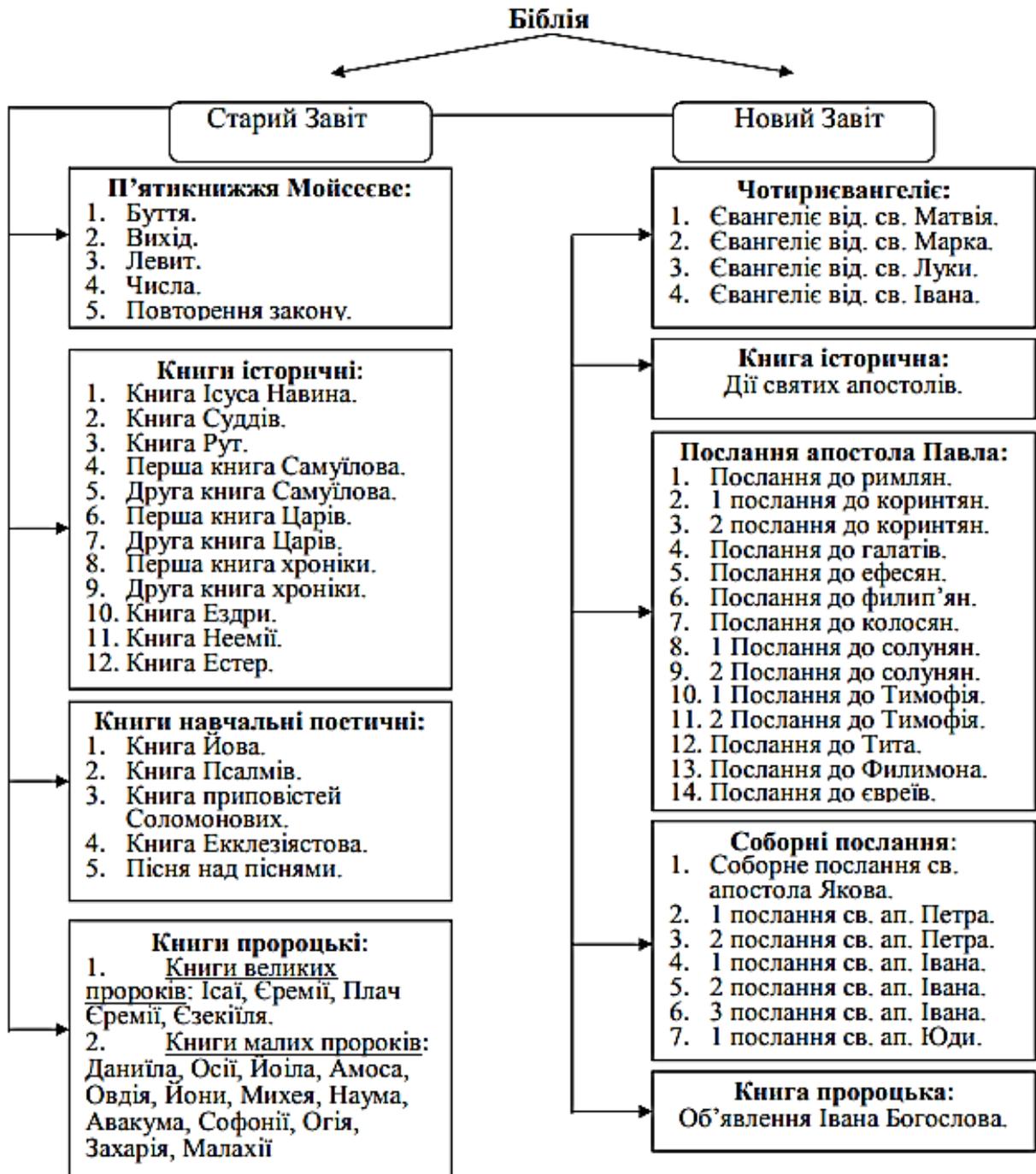
51. Приходько О. Ю. Біблійні переклади і переспіви в процесі вивчення української літератури в школі. Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 17-18 травня 1996 р., м. Острог : зб. матер. конф. Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2017. С. 145–154. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/24871> (дата звернення: 27.03.2025).
52. Рокіцький О. Перший повний переклад Біблії. // Пам'ять століть. 2002. № 4. С. 59–67.
53. Севрук К. О. Методи та прийоми викладання зарубіжної літератури в школі. Філологія XXI століття [Електронне видання] : зб. наук. пр. студентства й наук. молоді за матеріалами XIII Всеукр. наук.-практ. конф. студентства й наук. молоді, Харків, 27 квіт. 2023 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред) та ін.]. Харків, 2023. С. 108–111. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/12090> (дата звернення: 09.04.2025).
54. Семаха Є. Біблійна історія Старого Завіту. К, 1992. 76 с.
55. Скорина Л. Скарбниця мудрості: особливості вивчення теми «Біблія і українська література» у вищих навчальних закладах. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/1388/1/138-168-182.pdf> (дата звернення: 04.04.2025).
56. Слоневська І. Принцип діалогізму як одна з основ гуманізації змісту літературної освіти. // Філософія освіти. 2005. № 2. С. 179–187.
57. Сулима В. Біблія і українська література: навч. посібник. К.: Освіта, 1998. 400 с.
58. Удовиченко Л. М. Методика навчання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти. Навчальний посібник для підготовки до атестації студентів-філологів. Київський університет імені Бориса Грінченка. Електронний ресурс, 2022. 121 с. URL:

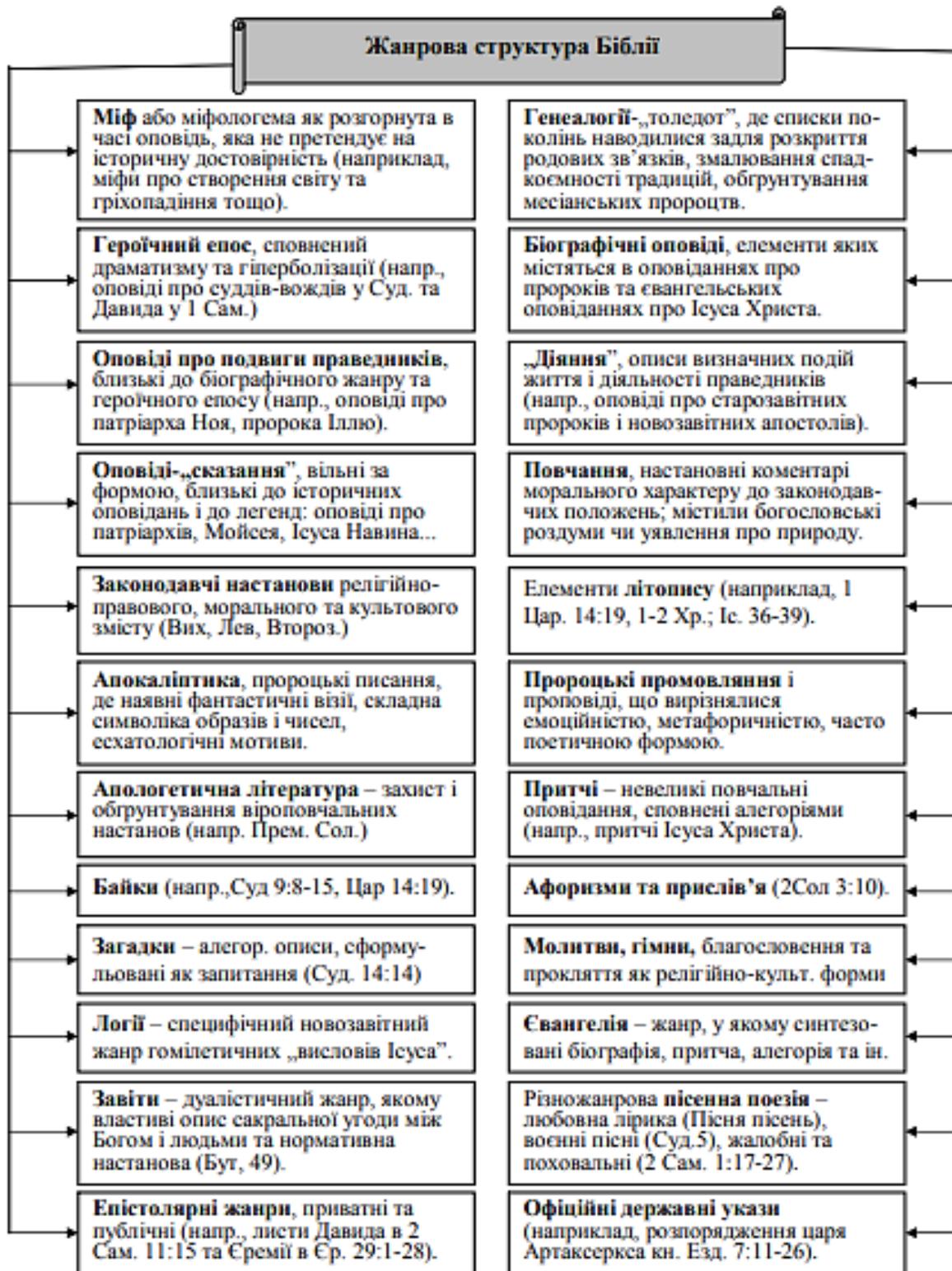
- https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/41511/1/L_Udovychenko_Posibnyk_I_F.pdf (дата звернення: 24.04.2025).
59. Урок зарубіжної літератури 8 клас Старий Заповіт. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=s3emM5nQT9A> (дата звернення: 15.03.2025).
60. Хомич Я. Історія розп'яття: новозавітні мотиви в українській поезії ХХ століття. // Українська мова і література. 2016. № 3–4. С.19–22.
61. Шевченко Г.П. Біблія – визначна пам'ятка світової культури і літератури. // Все для вчителя. 2022. № 15–16. С.80–83.
62. Шевчук В. Як би я викладав уроки Біблії в середній школі. // Слово і час. 1991. № 1. С.72–79.
63. Шуляр В. Іванович Компетентнісні літературні вправи (зарубіжна література, інтегрований курс «Література»). Ч. 1 . 2024. 196 с. (Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю»).
64. Штейнбук Ф. М. Методика викладання зарубіжної літератури в школі: навч. посібник. Тернопіль : Мандрівець, 2009. 280 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/437729.pdf (дата звернення: 24.04.2025).
65. Щавурський Б. Б. Світова література : підручник для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2016. 302 с.
66. Ялтанець Т. Л. Методичні прийоми на уроках зарубіжної літератури // Всесвітня література та культура в середніх навчальних закладах України. 2003. № 4. 5–6 с.
67. Basta P. The Gospel as Literary Genre and Form of Language. The Biblical Annals. 2021. № 11(68/3). P. 441-458. URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=971102> (дата звернення: 05.04.2025).
68. Engle R. W., & Seminary B. B. The use of genre in Bible interpretation. // The Journal of Ministry & Theology. 2000. № 4(1). P. 86-97. URL:

- https://www.agathonlibrary.com/wp-content/uploads/2022/04/Engle-Richard-W.-Use_of_Genre-enge-web.archive.org_.pdf (дата звернення: 10.03.2025).
69. Javier M. M. J. Content analyses of selected literary genres and techniques of the Holy Bible. 2003. 134 p.
70. Judd A. Modern Genre Theory: An Introduction for Biblical Studies. Zondervan Academic, 2024. ISBN 978-0-310-14472-4.
71. Misajon M. M. J. Content analyses of selected literary genres and techniques of the Holy Bible (Research report). Jaro, Iloilo City: University Research Center, Central Philippine University. 2003. 290 p.
72. Najman H. The idea of biblical genre: From discourse to constellation. Prayer and Poetry in the Dead Sea Scrolls and Related Literature: Essays in Honor of Eileen Schuller on the Occasion of Her 65th Birthday, 2012. P. 307-321. DOI: https://doi.org/10.1163/9789004215016_018 (дата звернення: 16.03.2025).
73. West T. M. The Art of Biblical Performance: Biblical Performance Criticism and the Genre of the Biblical Narratives. 2018. 285 p. URL: <https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/58473738/complete%20dissertation.pdf> (дата звернення: 24.04.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Конспект уроку зарубіжної літератури, 8 клас

Тема: Біблія. Старий Заповіт. Міфи «Створення світу», «Каїн і Авель». Морально-філософський зміст біблійних сюжетів і образів. Ключові ідеї Старого Заповіту

Мета уроку: Ознайомити учнів з основними сюжетами Старого Заповіту, розглянути морально-філософський зміст біблійних сюжетів і образів, визначити ключові ідеї Старого Заповіту.

Завдання уроку:

1. Надати учням уявлення про Біблію та її структуру.
2. Розглянути міфи «Створення світу» та «Каїн і Авель».
3. Проаналізувати морально-філософський зміст біблійних сюжетів і образів.
4. Визначити ключові ідеї Старого Заповіту.

Обладнання:

- Підручник зарубіжної літератури для 8 класу.
- Презентація з ілюстраціями та текстами міфів.
- Відеоматеріали (за потреби).
- Робочі зошити та ручки.

Хід уроку

1. Організаційний момент (5 хв)

- Привітання учнів.
- Перевірка готовності до уроку.
- Оголошення теми та мети уроку.

2. Вступ (10 хв)

- **Вступне слово вчителя:**
 - Що таке Біблія?
 - Структура Біблії: Старий Заповіт та Новий Заповіт.
 - Значення Біблії для світової літератури та культури.

Вітаю вас, учні і учениці восьмого класу на уроці зарубіжної літератури. Ми з вами вивчаємо священні книги людства. Вже опрацювали Веди, священну книгу давніх індуїстів, а наразі працюємо Біблію. Отже, давайте з вами згадаємо певні цікавинки і особливості даної книги. Слід пам'ятати, що Біблія є лідером у списку світових бестселлерів. Бестселлер означає «найбільше продається», тобто книга, яка користується найбільшим попитом у книгарнях.

Давайте згадаємо, основою яких релігій є Біблія. Сподіваюся, ви пам'ятаєте, що двох релігій – християнської та юдейської. Яку структуру має Біблія і про що йдеться у кожній із її частин? Мали законспектувати минулого року, що Біблія складається з двох частин – Старого заповіту і Нового заповіту.

Йдеться в кожній про різне. У Старому заповіті є зібрання легенд, притч про те, як було створено Всесвіт. А Новий заповіт вже описує життя так званого «спасителя» Ісуса Христа, який начебто є посланцем Божим на землю.

Яке значення має слово «заповіт»? Запам'ятайте, будь ласка, заповіт – це угода або союз. Мається на увазі союз або угода Бога з людьми. Біблійні перші твори діти переходили з вуст в уста.

Потім уже у другому тисячолітті нашої ери, коли вже була писемність, Біблію почали записувати. І вигляд у Біблії був незвичайний. Подивіться, кожна написана Біблія виглядала як сувій. Це такі дві палички, дерев'яні палички, на які накручувалося 10 метрів папірису. І от розкручуючи одну половинку і закручуючи іншу, таким чином з'являлося місце, де можна було написати. Слід сказати, що писалася Біблія давньою єврейською мовою і не передбачала ніяких пробілів між словами.

А також не передавалися на письмі головні голосні літери. Записувалися тільки приголосні. Уявіть, як важко було читати такі Біблії.

Крім того, зберігати такі сувої також було незручно. Їх треба було вертикально у спеціальних тканинних чохлах зберігати. Але це не було надійним способом збереження. І дуже багато часу пройшло до тих пір, поки Біблія стала вже виглядати, як ми звикли. У вигляді книги, зошита, зшитого зі сторінок. Сподіваюся, ви зрозуміли, чому Біблію називають книгою книг.

Книга книг, бо містить вона твори багатьох жанрів. Там і міфи, і легенди, і історичні перекази, героїчний епос, притчі, філософські роздуми, навіть любовна лірика присутня. Казки, моральні настанови людства.

Отже, діти ще раз наголошують, що необов'язково бути віруючою людиною, щоб читати священні книги. От, зокрема, Біблія цікава своєю різножанровістю. І, звісно ж, практичними порадами щодо того, як будувати своє життя, як бути щасливим.

І це питання, мені здається, актуальне для кожної людини. Чи вона вірує, чи ні. Отже, наша мета сьогодні з вами – розібрати першу частину Біблії. Звісно ж, ми будемо тільки уривки з вами читати і опрацьовувати. Це старий заповідь, запишіть, будь ласка, до сьогоднішнього дату, класна робота. І тема уроку – Старий заповіт.

3. Основна частина (30 хв)

3.1. Міф «Створення світу» (10 хв)

- **Читання міфу:**

- Вчитель читає уривок з Біблії про створення світу (Буття 1:1-31).

- **Обговорення:**

- Як описується створення світу в Біблії?
- Які основні етапи створення світу?
- Морально-філософський зміст міфу: ідея божественного початку світу, порядок і гармонія.

3.2. Міф «Каїн і Авель» (10 хв)

- **Читання міфу:**

- Вчитель читає уривок з Біблії про Каїна і Авеля (Буття 4:1-16).

- **Обговорення:**

- Хто такі Каїн і Авель?
- Чому Бог прийняв жертву Авеля, але не Каїна?
- Морально-філософський зміст міфу: заздрість, гріх, покарання, прощення.

3.3. Морально-філософський зміст біблійних сюжетів і образів (10 хв)

- **Аналіз міфів:**

Дискусія «Моральна шапка»: Учні по черзі «приміряють» різні «моральні шапки», обґрунтовують різні точки зору на моральні уроки міфів.

Завдання:

Для міфу «Створення світу». Які різні інтерпретації поняття «добро» і «зло» можуть існувати, судячи з цього міфу? Чи є відповідальність людини за збереження створеного світу?

Для міфу «Каїн і Авель». Чи завжди покарання є справедливим? Чи можна було уникнути трагедії? Які уроки про заздрість та прощення можна винести з цієї історії?

- **Обговорення образів:**

- Образ Бога як творця. Як цей образ впливає на уявлення про світ та місце людини в ньому? Які якості приписуються Богу-творцю? Чи змінювалося це уявлення з часом?
- Образ людини як божої істоти. Що означає бути «божою істотою»? Які наслідки цього образу для розуміння цінності людського життя та відповідальності людини?
- Образ гріха та покарання. Яка мета покарання – відплата чи виховання? Чи завжди гріх несе за собою покарання?

4. Закріплення матеріалу (15 хв)

- **Групова робота:**

- Учні розділяються на групи.

- Кожна група отримує завдання: написати короткий есей на одну з тем:
 - «Моральні уроки міфу „Створення світу“».
 - «Моральні уроки міфу „Каїн і Авель“».
 - «Образи Бога та людини в Старому Заповіті».
- **Презентація результатів:**
 - Кожна група презентує свою роботу.

5. Підсумок уроку (5 хв)

- **Вчитель підсумовує:**
 - Основні ідеї Старого Заповіту: божественний початок світу, моральні уроки, образи Бога та людини.
 - Значення Біблії для світової літератури та культури.
- **Запитання до учнів:**
 - Що нового ви дізналися про Біблію та Старий Заповіт?
 - Які моральні уроки ви винесли з міфів?

6. Домашнє завдання

- Прочитати уривки з Біблії про Ноя та Всесвітній потоп (Буття 6:5-9:17).
- Написати кілька записів з уявного щоденника Ноя або когось із членів його родини під час будівництва ковчега та самого потопу. Завдання: Опишіть їхні емоції, переживання, труднощі, з якими вони стикалися, їхню віру та надію. Спробуйте передати атмосферу того часу, спираючись на прочитані біблійні уривки та власну уяву.

Додаткові матеріали

- Презентація з ілюстраціями та текстами міфів.
- Відеоматеріали (за потреби).

Оцінювання

- Активність учнів під час обговорення.
- Якість виконання групових завдань.
- Домашнє завдання.

Додаткові матеріали для вчителів зарубіжної літератури

Біблія як основа двох релігій – юдейської і християнської. Зв'язок Біблії з історією і міфологією. Структура Біблії, її складники. Ключові ідеї та образи Старого і Нового Заповітів

Біблія одна з найвідоміших і найпоширеніших книг у світі. Науковці стверджують, що період її створення охоплює понад 1500 років. Слово «Біблія» в перекладі з грецької означає «книги» або ж «збірка книг». Вона містить 66 текстів, різних за змістом та часом написання. Крім канонічних, є й неканонічні, які називаються апокрифами. Авторами Біблії були мандрівні філософи, царі, судді, прості люди.

Унікальність книги в тому, що всі, хто долучився до її написання, зберегли стиль, тематику й актуальність порушених проблем. Найдавніші частини Біблії писали на кам'яних плитах, папірусі, пергаменті.

Біблія – священна книга двох релігій християнства та юдаїзму. Вона складається з двох частин – Старого і Нового Заповітів.

Старий Заповіт містить 39 книг, у яких ідеться про створення світу, гріхопадіння, взаємини Бога з обраним Ним народом Ізраїлю. Текст написаний давньоєврейською й арамейською мовами. Часом створення Старого Заповіту вважають XIII ст. до н. е. – I ст. до н. е.

Біблія	
Старий Заповіт	Новий Заповіт
<ol style="list-style-type: none"> 1) П'ятикнижжя Мойсеєве (Буття, Вихід, Левит, Числа, Повторення Закону); 2) Книги історичні (Книга Ісуса Навина, Книга Суддів, Книга Рут, Перша й Друга книги царів); 3) Книги навчально-поетичні (Книга Йова, Книга Псалмів, Книга Приповістей Соломонових, Книга Еклезіастова, Пісня над Піснями); 4) Книги Пророцькі (Книга великих і малих пророків: Ісаї, Єремії, Єзекіїля, Даниїла, Осії, Амоса, Наума та ін.). 	<ol style="list-style-type: none"> 1) чотири Євангелія (від святих Матвія, Марка, Луки, Івана); 2) Книга історична про діяння Апостолів; 3) Послання Апостолів; 4) Книга Об'явлення Івана Богослова (Апокаліпсис).

Протягом століть Біблія приваблювала своєю глибинною мудрістю багатьох митців. Це ледь не єдина книга у світі з найбільшою кількістю перекладів. Існує чимало українськомовних її варіантів. Перше і найвідоміше Пересопницьке Євангеліє, створене у 1556 - 1561 роках. Воно містить частину біблійних текстів. Перший повний переклад українською з мови оригіналу здійснили 1860 року Пантелеймон Куліш, Іван Пулюй та Іван Нечуй-Левицький. Другий повний переклад здійснив митрополит Іларіон (Іван Огієнко), третій Іван Хоменко, четвертий Рафаїл Турконяк.

ПРО СТВОРЕННЯ СВІТУ

У цій оповіді йдеться про те, як Господь створював світ, про послідовність виникнення всіх явищ на землі: «Спочатку Бог створив небо і землю. Земля була порожня і темна. Лише Дух Божий ширяв над поверхнею води.

І сказав Бог: «Хай станеться світло!». І сталося світло.

Бог назвав світло днем, а темряву ніччю. І був вечір, і був ранок: день перший.

Сказав Бог: «Нехай станеться небо, щоб відокремити воду в хмарах від води на землі». І сталося так. І був вечір, і був ранок: день другий» (переклад Івана Огієнка).

Упродовж семи днів Бог створював унікальний світ. Та в ньому ще не було людини, яка могла б порядкувати тут і обробляти землю. Тож у наступній оповіді Біблії мова йтиметься про перших людей – Адама і Єву.

Провідною в оповіді є думка про те, що все навколо перебуває під владою Бога. Його творіння унікальне, неповторне, системне, взаємопов'язане.

ПРО КАЇНА І АВЕЛЯ

Каїн і Авель – перші люди, народжені від Адама і Єви. Вони землероби й скотарі. У стосунках двох братів простежуються взаємини між двома основними на той час професіями, виникнення конкуренції й неприязні через заздрість. Фінал трагічний. Каїн приносить пожертву Богові без жодних наказів і обов'язків, за власною волею, вибором та бажанням. Це перший релігійний обряд. Молодший брат, Авель, наслідував старшого.

Але його жертва виявилася більшою, кращою. Згодом Бог почав приймати дари лише від Авеля, бажаючи навчити братів, що він обирає лише найкраще. Згодом ображений Каїн вбиває брата, по-своєму розв'язуючи проблему конкуренції. Бог і після цього вчинку залишається прихильним до

свого творіння, спонукає братовбивцю до каяття. Не отримавши його від Каїна, карає: земля буде родити будяки, завжди існуватиме згадка про гріх братовбивства, який почався з заздрості, гніву, недомовок. Відтоді Каїн почав боятися смерті від убивства, тікаючи з рідного дому й шукаючи притулку у світі. Головна думка оповіді: братовбивство – гріх. Він потребує каяття.

ДЕСЯТЬ ЗАПОВІДЕЙ БОЖИХ

Старий Заповіт містить десять заповідей Божих. Вони були написані на двох скрижалях, позаяк ідеться про два види любові: до Бога й до ближнього.

Ці віковічні істини морально-етичний кодекс людства, який проголошує: якщо ми любимо передусім Бога, то неодмінно плекатимемо це по-чуття й до інших. Така любов буде освячена Божою благодаттю.

Якщо ж людина любить когось без любові до Бога, то це почуття може стати навіть злочинним.

Десять заповідей Божих глибинний матеріал для духовних роздумів, ключ до пошуку себе й власного місця у світі.

ПРИТЧА ПРО БЛУДНОГО СИНА

Притча про блудного сина Христос. одна з найвідоміших, які розповідає Ісус. Сюжет її символічний, оскільки відображає взаємини між Богом і людиною. Молодший син відділяється від родини, шукаючи самостійності. Натомість залишається самотнім. Згодом, після багатьох поневірянь, він повертається до батька. Ми маємо метафору: повернення до віри й до Бога, небесного Отця.

Притча містить багато інших важливих сенсів, зокрема засудження марнотратства й хвалькуватості, невміння раціонально користуватися власним майном. І найголовніше, що усвідомлюємо з тексту притчі, це потреба в каятті. Людина, яка усвідомлює свою помилку, заслуговує на прощення, проголошує Біблія.

ТАЄМНА ВЕЧЕРЯ

Ця біблійна історія про найпідступнішу зраду містить багато символічних образів. Ісус Христос символ спокою, мудрості й нескінченної любові. Він сумний, бо знає, що чекає на нього, але незворушний у своїй готовності смиренно померти задля людства. Зрадника Юду бачимо підступним, страшним, жорстоким. Його образ контрастує з образом Ісуса. Егоїзм, холодний розрахунок і духовна порожнеча Юди підсилюють змістове навантаження підступне зрадництво. Апостоли ж уособлюють переляканий і

слабкодушний натовп, від якого, на їхню думку, нічого не залежить. Кожен із них міркує радше про спасіння власної душі.

Ця притча стала джерелом натхнення для видатного художника італійського Відродження Леонардо да Вінчі. Наприклад, фреска «Тамна вечеря», створена в 1495-1497 роках у монастирі домініканців Санта Марія делле Граціє в Мілані, цей шедевр зображує Ісуса Христа зі своїми учнями-апостолами під час скорботного застілля у вечір перед його розп'яттям.

Практичний блок

Поєднайте текст з ілюстрацією до нього

Назва	Цитата	Ілюстрація
<ul style="list-style-type: none"> Оповідь про створення світу 	«Він завжди любив тих, хто був з Ним у світі, та час прийшов показати їм, що любов ця до них була безмежною».	
<ul style="list-style-type: none"> Оповідь про Каїна і Авеля 	«Четвертого дня Бог створив сонце, місяць і зірки. Сонце світило вдень, а місяць світив уночі з усіма незліченними яскравими зірками Всесвіту».	
<ul style="list-style-type: none"> Притча про блудного сина 	«Але це не справедливо! Я скільки років служу тобі і ніколи наказу твого не порушив, а ти мені й козеняти не дав, щоб я потішився зі своїми приятелями. Коли ж повернувся оцей твій син, який зганьбив усіх нас, ти звелів заколотися для нього найкраще теля!».	

Перелік використаних джерел:

1. Зарубіжна література: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. /О. М. Ніколенко, В. Г. Туряниця. К.: Грамота, 2016.
2. Каїн та Авель (текст): <http://surl.li/mchy>
3. Притча про блудного сина (текст): <http://surl.li/Imdwq>

4. Про створення світу (текст): <http://surl.li/mchy>

5. Таємна вечеря (текст): <http://surl.li/Imdxd>

Додаток Д

БІБЛІЙНІ КРИЛАТІ ВИСЛОВИ

Безплідна смоківниця – безплідна діяльність. Смоківниця кущ з плодами.

Блудний син – у притчі про блудного сина розповідається про сина, який розтратив на чужині все, що мав. Голодний, хворий, убогий повертається він до батька, який простив йому все. У переносному значенні «блудний син» – людина, яка розкаялася у своїх гріхах.

Будувати дім на піску. Не мати обґрунтування, міцної основи під собою.

Вавилонська вежа – цей вислів вживається на означення справи, яка ніколи не буде завершена.

Вавилонське стовпотворіння – шум, безладдя.

Від лукавого – щось зайве, неправильне, яке приносить шкоду.

Вовк в овечій шкурі – лицемірна людина, яка під маскою доброзичливості приховує злі наміри.

Голос волаючого в пустелі – даремні думки, поклики, що залишаються без відповіді, без уваги.

Єгипетська неволя – важке, нужденне, підневільне життя.

Єгипетська тьма – абсолютна відсутність світла, повна темрява.

Жити не хлібом одним – крім матеріальних, мати й духовні інтереси.

За часів Адама – дуже давно, від початку.

Адамове ребро. Євине поріддя. Дерево пізнання добра і зла. Змій-спокусник. У поті чола. Першою людиною на землі був Адам, з його ребра Бог створив першу жінку – Єву, яка, спокушена змієм, дала яблуко гріховне з дерева пізнання добра і зла Адаму. Бог покарав їх, вигнавши з Едемського саду.

Зарити талант у землю. Талант – це антична грошова одиниця. Притча гласить: господар по від'їзді наказав рабам берегти майно. Одному рабу він дав 5 талантів, другому – 2, третьому – 1. Перші двоє вклали їх в справу дали під проценти, а третій раб зарив свій талант у землю і прибутку не отримав. Пізніше слово «талант» стадо синонімом значних здібностей в якійсь галузі. Вираз означає: не піклуватися про розвиток таланту.

Земля обітована – благодатний край, де панує повний достаток.

Знамення часу – щось типове, символічне; основна подія, що провіщає великі зміни.

Золотий тілець – багатство, гроші, вигідне суспільне становище; влада багатства, грошей.

Іти на Голгофу. Голгофа - це горб на околиці Єрусалима, де був розп'ятий Ісус Христос. Означає страждання, подвижництво.